

URIMELIGE KONTRAKTVILKÅR I FORBRUGERAFTALER – EN ANALYSE AF DANSK RET I LYSET AF EU-RET TEN

Freja Lyng Meller (20214593)

Ordoptælling

Statistik:

Sider	59
Ord	15.966
Tegn (uden mellemrum)	105.931
Tegn (med mellemrum)	121.616
Afsnit	449
Linjer	1.496

Medtag fodnoter og slutnoter

Abstract

This thesis examines the interaction between Danish contract law and EU consumer protection law in relation to unfair contract terms and information duties in complex financial products, with particular focus on pension agreements. The purpose is to analyze how Danish courts apply traditional principles of contract law considering Directive 93/13/EEC and the evolving standards of transparency developed by the Court of Justice of the European Union.

The study applies a doctrinal legal method based on analysis of legislation, case law, and legal theory, primarily drawing on Danish contract law doctrine and relevant EU jurisprudence. The analysis is structured around key legal principles such as freedom of contract, reasonableness control under sections 36 and 38 c of the Danish Contracts Act, and EU principles including effectiveness, transparency, and ex officio control.

The findings show that Danish law maintains a relatively restrained approach to setting aside contractual agreements, particularly in financial consumer contexts. The Supreme Court's judgment concerning FSP Pension's 2011 pension switch illustrates that compliance with contemporaneous regulatory practice and supervisory approval carries significant weight in assessing whether information duties have been fulfilled. Even where material risks, such as changes in life expectancy assumptions, were not explicitly disclosed, the Court did not find grounds for invalidity or liability.

The thesis concludes that there is a noticeable tension between Danish contract law's contract-preserving tradition and the more interventionist and transparency-oriented approach of EU consumer protection law. While EU law emphasizes effective protection and substantive understanding of contractual risks, Danish courts tend to prioritize legal certainty, regulatory compliance, and industry practice at the time of contracting.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
2. Problemformulering	5
3. Afgrænsning	5
4. Metode	6
5. Teori	8
5.1. Indledning	8
5.2. Den danske aftaleretlige tradition	9
5.2.1. Aftale- og kontraktfrihed og partsautonomi	9
5.3. Rimelighedskontrol i dansk ret.....	10
5.3.1. Aftalelovens § 36.....	10
5.3.2. Aftalelovens § 38 c	11
5.4. Direktiv 93/13/EØF.....	11
5.5. Centrale EU-retlige principper	12
5.5.2. Effektivitetsprincippet	12
5.5.3. Gennemsigtighedsprincippet	13
5.5.5. Princippet om EU-konform fortolkning	14
5.5.6. Proportionalitetsprincippet	15
5.5.7. Ækvivalensprincippet og ex officio-princippet.....	15
6. Analyse	17
6.1. Analyse af forarbejderne.....	17
6.2. C-618/10 - Banco Español de Crédito, S.A. mod Joaquín Calderón	19
6.2.1. Retlige konsekvenser	23
6.2.2. Faktiske konsekvenser.....	23
6.3. C-415/11 – Mohammed Aziz mod Caixa d’Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa.....	24
6.3.1. Retlige konsekvenser	29
6.3.2. Faktiske konsekvenser.....	29
6.4. C-320/24 CR og TP mod Soledil Srl	29
6.4.1. Retlige konsekvenser	34
6.4.2. Faktiske konsekvenser.....	34
6.5. C-26/13 Árpád Kásler og Hajnalka Káslerné Rábai mod OTP Jelzálogbank Zrt.....	35
6.5.1. Retlige konsekvenser	39
6.5.2. Faktiske konsekvenser.....	40
6.6. BS-52204/2023-SHR	40
6.6.1. Retlige konsekvenser	44
6.6.2. Faktiske konsekvenser.....	44
6.7. U 2024.1114 H	45
6.7.1 Retlige konsekvenser	48
6.7.2 Faktiske konsekvenser.....	48
6.8. U 2024.1699 H.....	48
6.8.1 Retlige konsekvenser	52
6.8.2 Faktiske konsekvenser.....	52

7. Diskussion	53
8. Konklusion	59
9. Litteraturliste	63

1. Indledning

I nyere kontraktforhold indtager standartvilkår en mere fremtræden rolle, særligt når der er tale om forbrugerafter, hvor aftalens indhold i vidt omfang bliver fastlagt af den erhvervsdrivende. Dette har i de seneste år givet anledning til en række problemstillinger angående beskyttelsen af forbrugeren mod urimelige kontraktvilkår, hvilket også afspejles i nyere retspraksis.¹

Efter dansk ret danner Aftalelovens § 36 den centrale generalklausul, som bruges til tilsidesættelse af urimelige aftalevilkår. Bestemmelsen er kendetegnet ved sin fleksibilitet og muligheden for at give domstolene adgang til at foretage en konkret rimelighedsvurdering, hvor aftalens indhold og omstændigheder ved aftaleindgåelse tillægges betydning.²

Tilsidesættelsesmuligheden i Aftalelovens § 36 opfattes ofte, trods ordlyden, som en mulighed for at kunne lave ændringer i et urimeligt kontraktvilkår, hvilket anses som værende i strid med EU-retten gennem Direktiv 93/13 artikel 6, stk. 1, som angiver, at et urimeligt vilkår ikke må binde en forbruger.³ Direktivet er opbygget af et stærkt forbrugerbeskyttelseshensyn og opstiller krav om, at urimelige kontraktvilkår ikke er bindende for forbrugeren. Efter tilpasning i direktivets lovtæst er det gjort tydeligt i Aftalelovens § 38 c, stk. 2, at hvis aftalevilkåret i en forbrugeraftale

”ikke har været genstand for individuel forhandling, kan vilkåret dog ikke ændres eller tilsidesættes delvis, men skal tilsidesættes helt.”⁴

Samspillet mellem den fleksible danske generalklausul og den mere restriktive EU-retlige regulering rejser en række principielle spørgsmål om beskyttelsen af forbrugeren mod urimelige kontraktvilkår. De nyere afgørelser fra Højesteret indikerer, at dette samspil er under udvikling, særligt angående grænsen mellem tilsidesættelse og opretholdelse af aftaler, samt domstolenes rolle.

¹ U 2024.1114 H og U 2024.1699 H og BS-52204-2023 SHR

² Pedersen, H. V., Ørgaard, A. 2020, s. 165

³ Sørensen, Marie Jull, *Om adgangen til at ændre urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler*, Ugeskrift for Retsvæsen, U.2013B.383.

⁴ Lov nr. 2158 af 27. november 2021 om ændring af lov om forbrugeraftaler og lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område.

På denne baggrund undersøger dette speciale nedenstående problemformulering, som har til formål at klarlægge både de materielle kriterier for tilsidesættelse og de retlige følger heraf, herunder om og i hvilket omfang aftalen kan opretholdes efter bortfald af et urimeligt vilkår.

2. Problemformulering

Dette speciale vil tage udgangspunkt i problemformuleringen:

I hvilket omfang kan urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler tilsidesættes efter dansk ret i lyset af EU-retten og hvilke konsekvenser har dette for aftalens gyldighed og opretholdelse?

3. Afgrænsning

Dette speciale afgrænses til at omfatte urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, hvor en erhvervsdrivende indgår en aftale med en forbruger. Erhvervsforhold behandles derfor ikke, da beskyttelseshensynene og den retlige regulering her adskiller sig væsentligt for forbrugeraftaler.

Problemformuleringen fokuserer på tilsidesættelse af urimelige kontraktvilkår efter Aftalelovens §§ 36 og 38 c i lyset af Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår. Andre ugyldighedsgrunde, herunder svig, tvang og bristede forudsætninger, behandles derfor ikke, medmindre de har en direkte betydning for domstolens vurdering af urimelige kontraktvilkår.

Specialet omhandler primært standartvilkår, da disse udgør det typiske anvendelsesområde for reglerne om urimelige kontraktvilkår. Individuelle forhandlede vilkår vil kun inddrages i et omfang, hvor det er nødvendigt for at belyse grænsedragningen.

Der foretages ikke en selvstændig analyse af markedsføringsretlige regler, herunder reglerne i Markedsføringsloven, da der fokuseres på de civilretlige konsekvenser af aftalens gyldighed. Ligeledes behandles håndhævelsesspørgsmål, herunder Forbrugerombudsmandens rolle, ikke.

Der afgrænses yderligere fra en dybdegående komparativ analyse med øvrige medlemsstaters ret, samt at andre EU-retlige redskaber om urimelige kontraktvilkår end Direktiv 93/13/EØF kun vil blive inddraget, hvis det vurderes nødvendigt.

Endeligt afgrænses der fra en detaljeret økonomisk analyse af kontraktvilkår, da specialet bruger en retsdogmatisk tilgang med gældende ret og den fortolkning i fokus.

4. Metode

Dette speciale udarbejdes på baggrund af den traditionelle retsdogmatiske metode med henblik på at fastlægge gældende ret vedrørende urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler efter dansk ret i lyset af EU-retten. Den retsdogmatiske metode indebærer, at gældende ret identificeres og analyseres på baggrund af de anerkendte retskilder, herunder lovgivning, forarbejder, retspraksis og juridisk litteratur.⁵ Formålet er således at undersøge, i hvilket omfang urimelige kontraktvilkår kan tilsidesættes efter dansk ret, samt hvilke retsvirkninger en sådan tilsidesættelse medfører for aftalens gyldighed.

Fremstillingen tager udgangspunkt i dansk ret, herunder Aftalelovens §§ 36 og 38 c, som udgør de centrale nationale bestemmelser ved vurderingen af urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler. Disse bestemmelser analyseres i sammenhæng med Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, idet direktivet udgør det EU-retlige grundlag for den danske regulering på området. Specialet har derved både et nationalretligt og et EU-retligt perspektiv.

Ved analysen af dansk ret lægges der vægt på samspillet mellem den traditionelle danske aftaleretlige tilgang og de krav, der følger af EU-retten.

Specialet anlægger en kombineret national og EU-retlig analyse, hvor dansk ret fortolkes i lyset af EU-rettens krav.

⁵ Munk-Hansen, C. (2018). Retsvidenskabsteori (2. udgave). København: Djøf Forlag s. 193

Som led i den retsdogmatiske analyse for at kunne belyse lovgiver intentioner bag implementering af direktivet, særligt til forståelsen af Aftalelovens § 38 c og dens forhold til Aftalelovens § 36, inddrages forarbejder, heriblandt Betænkning 1577 - Delbetænkning II om gennemførelse af visse dele af direktivpakken New Deal for Consumers.

Specialet anvender desuden en omfattende analyse af retspraksis. Der foretages både en analyse af dansk retspraksis og praksis fra EU-Domstolen. Den danske praksis anvendes for at kunne belyse, hvordan de danske domstole konkret anvender Aftalelovens § 36 og § 38 c ved vurderingen af urimelige kontraktvilkår. Særligt analyseres nyere domme, herunder U 2024.978 H, U 2024.1114 H, U2024.1699 H og BS-52204/2023-SHR.

EU-Domstolens praksis tillægges en væsentlig betydning i dette speciale, da den fastlægger direktivets kravs rækkevidde, heriblandt principperne om, at urimelige kontraktvilkår ikke er bindende for forbrugeren.⁶ Dette bruges som et fortolkningsbidrag gennem en vurdering af, i hvilket omfang dansk ret er i harmonisering med EU-retten. Heriblandt vil specialet benytte dommen C-618/10 ” Banco Español de Crédito, S.A. mod Joaquín Calderón Camino” (herefter kaldet Banco-dommen), C-415/11 ”Mohammed Aziz mod Caixa d’Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa” (herefter kaldet Aziz-dommen), C-320/24 ”CR og TP mod Soledil Srl” (herefter kaldet Soledil-dommen) og C-26/13 ”Árpád Kásler og Hajnalka Káslerné Rábai mod OTP Jelzálogbank Zrt” (herefter kaldet Kásler-dommen), som er blevet udvalgt, da den anses for relevant i forhold til at belyse gældende ret på dette område.

Ved analysen af dommene anvendes en problemorienteret metode, hvor dommene ikke kun refereres, men også analyseres og sammenholdes med hinanden. Formålet er at identificere udviklingstendenser og spændingsfelter mellem dansk ret og EU-retten. Der lægges særligt vægt på spørgsmålet om, hvorvidt dansk rets traditionelle adgang til modificering af urimelige kontraktvilkår fortsat kan opretholdes i lyset af EU-Domstolens praksis.

Der vil til projektets undersøgelse af retsområdet, blive gjort brug af *Almindelig kontraktret*-bogen af Ørgaard, Anders., Pedersen, Hans Viggo Godsk, og *Praktisk aftaleret*-bogen af Andersen, Mads Bryde, som juridisk litteratur. Denne litteratur anvendes til at redegøre for dansk aftaleret. For at

⁶ Sørensen, Marie Jull, *Om adgangen til at ændre urimelige kontraktvilkår i forbruger aftaler*, Ugeskrift for Retsvæsen, U.2013B.383.

redegøre for EU-retten og dens principper bliver der gjort brug af *EU-ret*-bogen af Nielsen, Ruth., Neergaard, Ulla.

Metodisk sondres der i specialet mellem redegørende og analyserende afsnit. I de redegørende afsnit fastlægges det retlige grundlag på baggrund af den juridiske litteratur, mens der i analyseafsnittene foretages en kritisk vurdering af samspillet mellem dansk ret og EU-retten. Formålet er således ikke kun at beskrive gældende ret, men også at undersøge, om dansk ret fuldt ud lever op til de krav, som følger af EU-Domstolens praksis.

For at kunne fastlægge hvilket konsekvenser det kan have, hvis det urimelige kontraktvilkår tilsidesættes, sondres der imellem retlige og faktiske konsekvenser.

5. Teori

Det følgende afsnit vil være redegørende for aftale- og forbrugerretten, EU-lovgivning og hvilken betydning denne har for den gældende nationale lovgivning. Desuden vil der blive redegjort for centrale EU-retlige principper. Disse redegørelser har til formål at skabe en forståelse for anvendelsen af den relevante lovgivning.

5.1. Indledning

Reguleringen af urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler befinder sig i krydsfeltet mellem klassisk obligationsret, moderne forbrugerbeskyttelse og EU-ret. Feltet er præget af en betydelig udvikling, hvor den traditionelle aftaleretlige tilgang i stigende grad påvirkes af EU-retlige hensyn om effektivitet, gennemsigtighed og strukturel beskyttelse af forbrugeren som den svage part.

For at kunne analysere samspillet mellem dansk ret og EU-retten er det nødvendigt først at redegøre for de centrale obligationsretlige og EU-retlige principper, som reguleringen bygger på. Det teoretiske har derfor til formål at etablere det juridiske fundament for specialets analyser gennem redegørelse for:

- Den klassiske danske aftaleretlige tradition,
- Aftalelovens §§ 36 og 38 c,
- Direktiv 93/13EØF,

- Decentrale EU-retlige principper,
- Og udviklingen af gennemsigtigheds- og forbrugerbeskyttelsesbegrebet.

5.2. Den danske aftaleretlige tradition

Den danske aftaleretlige tradition tager udgangspunkt i et klassisk liberalistisk aftalesyn, hvor privat autonomi og aftalefrihed udgør de grundlæggende principper. Udgangspunktet er, at private retssubjekter selv bedst vurderer deres økonomiske og juridiske interesser, hvorfor staten som hovedregel ikke bør formidle i aftaleforhold.

Historisk set har dette medført en stærk betoning af bindende aftaler og et begrænset indgreb i kontraktforhold. Udviklingen i moderne kontraktret viser imidlertid en bevægelse mod en mere reguleret aftalemodel, hvor hensynet til rimelighed, forbrugerbeskyttelse og strukturelle ubalancer mellem parterne spiller en stadig større rolle. Denne udvikling er særligt tydelig i anvendelsen af generalklausuler som Aftalelovens § 36 samt implementeringen af EU-retlige beskyttelsesregler.⁷

5.2.1. Aftale- og kontraktfrihed og partsautonomi

Et grundlæggende princip i dansk ret er princippet om aftale- eller kontraktfrihed. Dette indebærer, at parterne som udgangspunkt frit kan vælge, om de vil indgå en kontrakt, hvem kontrakten skal indgås med, samt hvilket indhold kontrakten skal have. Derfor er kontrakter et vigtigt middel både for forbrugere og erhvervsdrivende til at kunne udnytte deres handlefrihed.⁸

Aftalefriheden hænger tit sammen med princippet om partsautonomi, hvorefter det er parterne selv, der disponerer over deres retsforhold. Dansk obligationsret bygger traditionelt på forestillingen om, at aftaler er et udtryk for parternes frie vilje og derfor som udgangspunkt skal respekteres. Dette kommer blandt andet til udtryk gennem princippet *pacta sunt servanda*, der betyder at aftaler skal overholdes.

I nyere tid er der blevet vedtaget en del lovregler, som kun gælder i forbrugerkontrakter, og som væsentligt begrænser kontraktfriheden i forholdet mellem den erhvervsdrivende og deres private

⁷ Andersen, M. 2015 og Pedersen, H. V., Ørgaard, A. 2020. Afsnit om aftalefrihed, partsautonomi og kontraktretlig udvikling

⁸ Pedersen, H. V., Ørgaard, A. 2020, side 18

kunder, forbrugerne. Derved har det været en almindeligt accepteret forbrugerpolitik både i EU og i Danmark at skabe et særligt højere beskyttelsesniveau for forbrugere.⁹

Partsautonomien udgør det strukturelle udgangspunkt for kontraktretten, men er ikke absolut. Den begrænses af både præceptiv lovgivning, retspraksis og generalklausuler. I praksis betyder dette, at aftalefriheden gradvist er blevet indskrænket, særligt på områder hvor der foreligger et ulige styrkeforhold mellem parterne. Ørgaard fremhæver, at denne udvikling afspejler en bevægelse fra et formelt aftalebegreb til et mere materielt rimelighedsprincip, hvor kontraktens indhold og funktion tillægges stigende betydning frem for blot parternes formelle aftalefrihed.¹⁰

5.3. Rimelighedskontrol i dansk ret

Rimelighedskontrol i dansk aftaleret fungerer som et korrigerende instrument til aftalefriheden. Kontrollen har til formål at forhindre, at aftaler fører til urimelige resultater, som ikke harmonerer med almindelige retlige eller samfundsmæssige rimelighedshensyn.

Den centrale mekanisme er Aftalelovens § 36, som giver domstolene adgang til at foretage en konkret og samlet vurdering af, om et kontraktvilkår kan opretholdes. Vurderingen er fleksibel og indebærer ikke faste kriterier, men en afvejning af en række relevante omstændigheder.

I praksis har bestemmelsen fået særlig betydning i relation til standardiserede kontrakter og forbrugeraftaler, hvor der typisk ikke foreligger individuel forhandling, og hvor risikoen for ubalance er størst.

5.3.1 Aftalelovens § 36

Aftalelovens § 36 er den centrale generalklausul i dansk kontraktret og giver adgang til at tilsidesætte eller ændre aftaler helt eller delvist, hvis det vil være urimeligt at gøre dem gældende. Bestemmelsen bygger på en skønsæssig helhedsvurdering, hvor flere elementer indgår samtidigt.

⁹ Pedersen, H. V., Ørgaard, A. 2020, side 23

¹⁰ Andersen, M. 2015 og Pedersen, H. V., Ørgaard, A. 2020. Afsnit om aftalefrihed, partsautonomi og kontraktretlig udvikling

Ved vurderingen lægges der vægt på aftalens indhold, herunder om vilkårene skaber en væsentlig ubalance mellem parterne, samt på forholdene ved aftalens indgåelse, herunder om der har været forhandling, informationsniveau og eventuel påvirkning af parternes frie viljesdannelse.

Bryde Andersen beskriver § 36 som et fleksibelt korrektiv, der gør det muligt at gribe ind over for urimelige aftaler uden at fastsætte snævre eller udtømmende kriterier.¹¹ Bestemmelsen giver dermed domstolene et vidtgående skøn, som udvikles gennem retspraksis.

Ørgaard fremhæver, at § 36 i praksis særligt anvendes på standardvilkår, hvor der ikke har været reel forhandlingsmulighed, og hvor den ene part ensidigt har fastsat aftalens indhold.¹²

5.3.2. Aftalelovens § 38 c

Aftalelovens § 38 c udgør en særregel i forbrugeraftaler og supplerer den generelle rimelighedskontrol efter § 36. Bestemmelsen har til formål at styrke forbrugers retsstilling i kontraktforhold, hvor der typisk foreligger et strukturelt ulige styrkeforhold.

Reglen indebærer en skærpet kontrol med aftalevilkår i forbrugeraftaler, hvor der lægges særlig vægt på gennemsigtighed, forståelighed og kontraktuel balance. Formålet er at sikre, at forbrugeren ikke bindes af vilkår, som den pågældende ikke har haft reel mulighed for at vurdere eller påvirke.

Ørgaard anfører, at bestemmelsen er udtryk for en intensiveret rimelighedskontrol, hvor forbrugersynet tillægges større vægt end i almindelige kontraktforhold.¹³

5.4. Direktiv 93/13/EØF

Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler udgør det centrale EU-retlige instrument på området. Direktivet har til formål at sikre et ensartet minimumsniveau for forbrugerbeskyttelse i EU ved at forhindre, at urimelige kontraktvilkår binder forbrugeren.

¹¹ Andersen, M. 2015 Afsnit om rimelighedskontrol og generalklausuler, og Pedersen, H. V., Ørgaard, A. 2020. Afsnit om § 36 og standardvilkår

¹² Andersen, M. 2015 Afsnit om rimelighedskontrol og generalklausuler, og Pedersen, H. V., Ørgaard, A. 2020. Afsnit om § 36 og standardvilkår

¹³ Pedersen, H. V., Ørgaard, A. 2020. Afsnit om forbrugerftaler og skærpet kontrol

Direktivet opererer med en generel ramme for vurderingen af urimelige vilkår og pålægger medlemsstaterne at sikre effektive kontrolmekanismer. Det indebærer, at national ret ikke blot skal indeholde formelle regler, men også sikre en reel og effektiv beskyttelse af forbrugeren.

Neergaard fremhæver, at direktivet i praksis er blevet videreudviklet gennem EU-Domstolens praksis, som har styrket forbrugerbeskyttelsen og præciseret medlemsstaternes forpligtelser, herunder krav om effektiv domstolskontrol.¹⁴

5.5. Centrale EU-retlige principper

EU-retten bygger på en række grundlæggende principper, som har afgørende betydning for medlemsstaternes anvendelse og håndhævelse af EU-retlige regler. Disse principper fungerer både som fortolkningsprincipper og som styringsprincipper for forholdet mellem EU-retten og national ret.

Inden for reguleringen af urimelige kontraktvilkår har de EU-retlige principper fået særlig stor betydning, fordi medlemsstaterne er forpligtet til at sikre, at den beskyttelse, som følger af Direktiv 93/13/EØF, får reel og effektiv virkning i national ret.

Principperne påvirker dermed både nationale domstoles fortolkning af nationale regler, medlemsstaternes procesautonomi og den konkrete håndhævelse af forbrugerbeskyttelsen.

De mest centrale principper i relation til specialets problemstilling er effektivitetsprincippet, ækvivalensprincippet, princippet om EU-konform fortolkning, proportionalitetsprincippet, samt ex officio-princippet.

5.5.2. Effektivitetsprincippet

Effektivitetsprincippet er et grundlæggende EU-retligt princip, hvorefter medlemsstaterne er forpligtet til at sikre EU-rettens effektive gennemførelse og virkning i national ret. Princippet indebærer, at nationale regler ikke må gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, som følger af EU-retten.¹⁵

¹⁴ Neergaard, U. m.fl., 2020, Afsnit om EU-forbrugerret og kontraktdirektiver

¹⁵ Neergaard, U. m.fl., 2020, s. 197

Princippet udspringer af EU-rettens grundlæggende krav om ensartet og effektiv anvendelse af EU-retten i alle medlemsstater. Hvis medlemsstaterne frit kunne opstille nationale regler, som svækkede EU-rettens praktiske virkning, ville EU-rettens effektivitet og ensartethed blive undergravet.

Ruth Nielsen fremhæver, at effektivitetsprincippet særligt får betydning i situationer, hvor EU-retten ikke selv regulerer de processuelle forhold fuldt ud, og hvor medlemsstaterne derfor som udgangspunkt har procesautonomi.¹⁶ Her fungerer effektivitetsprincippet som en begrænsning af medlemsstaternes frihed til selv at fastsætte nationale regler.

Princippet indebærer dermed, at nationale processuelle regler skal vurderes ud fra deres faktiske betydning for håndhævelsen af EU-rettigheder. Det er således ikke tilstrækkeligt, at reglerne formelt giver adgang til at håndhæve rettighederne, hvis de i praksis gør håndhævelsen meget vanskelig.

Effektivitetsprincippet har derfor stor betydning inden for forbrugerretten, hvor EU-retten bygger på et beskyttelseshensyn over for den svage part i kontraktforholdet.

5.5.3. Gennemsigtighedsprincippet

Gennemsigtighedsprincippet er et grundlæggende EU-retligt princip, hvorefter kontraktvilkår i forbrugeraftaler skal være klare, forståelige og gennemsigtige for forbrugeren. Princippet indebærer, at aftalevilkår ikke blot skal være formelt tilgængelige, men også reelt forståelige, således at forbrugeren har mulighed for at vurdere deres økonomiske og retlige konsekvenser.¹⁷

Princippet udspringer af EU-rettens beskyttelseshensyn i forbrugerretten og har særlig sammenhæng med direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår. Direktivet forudsætter, at urimelighedsvurderingen ikke alene beror på indholdet af kontraktvilkåret, men også på, om vilkåret er udformet på en gennemsigtig måde, så forbrugeren reelt har haft mulighed for at forstå dets betydning.

Gennemsigtighedsprincippet indebærer således et krav om både sproglig og økonomisk gennemsigtighed. Det er ikke tilstrækkeligt, at et vilkår er juridisk korrekt formuleret, hvis det er uklart, teknisk komplekst eller på anden måde vanskeligt tilgængeligt for en almindelig forbruger.

¹⁶ Neergaard, U. m.fl., 2020, s. 197

¹⁷ Neergaard, U. m.fl., 2020, s. 197

Princippet har dermed en funktionel karakter, idet det sigter mod at sikre, at forbrugeren kan foretage en informeret beslutning på et reelt oplyst grundlag.

Neergaard fremhæver, at gennemsigtighedskravet i EU-retten er tæt forbundet med vurderingen af, om et kontraktvilkår kan anses for urimeligt efter direktivets artikel 3, og at manglende gennemsigtighed kan indgå som et væsentligt moment i urimelighedsvurderingen.¹⁸

Princippet har derfor stor praktisk betydning i forbrugerretten, hvor standardkontrakter ofte anvendes. I disse tilfælde er der en særlig risiko for, at vilkår udformes ensidigt af den erhvervsdrivende uden hensyntagen til forbrugers forståelse, hvilket gør gennemsigtighedskravet centralt for den materielle forbrugerbeskyttelse.

5.5.5. Princippet om EU-konform fortolkning

Princippet om EU-konform fortolkning indebærer, at nationale myndigheder og domstole så vidt muligt skal fortolke national ret i overensstemmelse med EU-retten.¹⁹

Princippet har særlig betydning ved implementering af direktiver, fordi direktiver ofte gennemføres gennem nationale regler, som herefter skal anvendes i overensstemmelse med direktivets formål og indhold.

EU-konform fortolkning betyder derfor, at nationale bestemmelser ikke alene fortolkes ud fra deres nationale ordlyd og tradition, men også i lyset af direktivets formål, EU-rettens systematik, og EU-Domstolens praksis.

Ruth Nielsen fremhæver, at princippet er afgørende for at sikre EU-rettens ensartede virkning i medlemsstaterne.²⁰ Hvis nationale regler blev fortolket uafhængigt af EU-retten, ville der kunne opstå betydelige forskelle i beskyttelsesniveauet mellem medlemsstaterne.

Princippet medfører samtidig en betydelig påvirkning af national ret, fordi nationale regler gradvist udvikles og fortolkes i lyset af EU-retten. Dette beskrives ofte som en europæisering af national ret.

¹⁸ Neergaard, U. m.fl., 2020, s. 197

¹⁹ Neergaard, U. m.fl., 2020, s. 202-209

²⁰ Neergaard, U. m.fl., 2020, s. 202-209

Inden for forbrugerretten har princippet stor betydning, fordi nationale regler om urimelige kontraktvilkår skal fortolkes i overensstemmelse med Direktiv 93/13/EØF og de bagvedliggende EU-retlige beskyttelseshensyn.

5.5.6. Proportionalitetsprincippet

Proportionalitetsprincippet er et grundlæggende EU-retligt princip, hvorefter foranstaltninger ikke må gå videre, end hvad der er nødvendigt for at opnå det tilsigtede formål.²¹

Princippet har til formål at sikre balance mellem EU-rettens mål, medlemsstaternes interesser, og de berørte parter rettigheder.

Ruth Nielsen beskriver proportionalitetsprincippet som et generelt kontrolprincip, der anvendes ved vurderingen af både EU-institutionernes og medlemsstaternes handlinger.²²

Princippet indebærer normalt en tredelt vurdering:

1. om foranstaltningen er egnet til at opnå formålet,
2. om den er nødvendig,
3. og om den er proportional i snæver forstand.

Inden for forbrugerretten har proportionalitetsprincippet blandt andet betydning ved vurderingen af sanktioner, informationskrav, kontraktvilkår, og processuelle regler.

Princippet fungerer dermed som et korrektiv til både for restriktive og for vidtgående foranstaltninger.

5.5.7. Ækvivalensprincippet og ex officio-princippet

Ækvivalensprincippet indebærer, at nationale regler om håndhævelse af EU-retlige rettigheder ikke må være mindre gunstige end de regler, der gælder for tilsvarende nationale rettigheder.²³

Princippet har til formål at sikre ligebehandling mellem EU-retlige krav og nationale krav.

²¹ Neergaard, U. m.fl., 2020, s. 194-196

²² Neergaard, U. m.fl., 2020, s. 194-196

²³ Neergaard, U. m.fl., 2020, Afsnit om almindelige principper og grundlæggende rettigheder

Hvis medlemsstaterne kunne opstille strengere krav eller dårligere retsmidler for EU-retlige rettigheder end for tilsvarende nationale rettigheder, ville EU-rettens effektivitet og ensartethed blive svækket.

Ruth Nielsen fremhæver, at ækvivalensprincippet navnlig fungerer som en kontrol med, om medlemsstaternes nationale regler indirekte diskriminerer EU-retlige krav.²⁴

Princippet anvendes især i relation til procesregler, søgsmålsfrister, beviskrav og nationale håndhævelsesmekanismer.

Ækvivalensprincippet fungerer dermed som et supplement til effektivitetsprincippet. Hvor effektivitetsprincippet fokuserer på, om EU-retligheder reelt kan håndhæves, fokuserer ækvivalensprincippet på, om EU-retligheder behandles lige så gunstigt som tilsvarende nationale rettigheder.

Ex officio-princippet indebærer, at nationale domstole i visse tilfælde har pligt til af egen drift at inddrage og håndhæve EU-retlige regler, selvom parterne ikke selv har påberåbt sig dem.²⁵

Princippet udspringer af hensynet til EU-rettens effektive virkning og har særlig betydning på områder, hvor der eksisterer en strukturel ubalance mellem parterne.

Ruth Nielsen fremhæver, at princippet navnlig har udviklet sig inden for forbrugerretten, hvor forbrugeren ofte anses for den svage part både økonomisk og informationsmæssigt.²⁶

Hvis domstolene alene kunne tage hensyn til EU-retlige beskyttelsesregler, når forbrugeren selv gjorde dem gældende, ville beskyttelsen i mange tilfælde blive ineffektiv.

Ex officio-princippet indebærer derfor en forskydning af domstolenes traditionelle rolle. Hvor civilprocessen historisk har været præget af partsautonomi, forhandlingsmaksimen, og domstolenes passive rolle, medfører princippet, at domstolene i visse tilfælde må indtage en mere aktiv rolle for at sikre EU-rettens effektive virkning.

²⁴ Neergaard, U. m.fl., 2020, Afsnit om almindelige principper og grundlæggende rettigheder

²⁵ Neergaard, U. m.fl., 2020, Afsnit om almindelige principper og grundlæggende rettigheder

²⁶ Neergaard, U. m.fl., 2020, Afsnit om almindelige principper og grundlæggende rettigheder

Princippet har derfor stor betydning for forholdet mellem national procesret, medlemsstaternes autonomi, og EU-rettens krav om effektiv håndhævelse.

6. Analyse

Fokuspunktet i vurderingen af urimelige kontraktvilkår består i samspillet mellem dansk ret og EU-retten. Jf. national lovgivning giver Aftalelovens § 36 mulighed for en mere fleksibel og individuel rimelighedsvurdering, hvor domstolene i konkrete tilfælde kan opretholde eller tilpasse urimelige vilkår. Derimod fortolkes det af Direktiv 93/13/EØF, som er implementeret ved Aftalelovens § 38 c, at urimelige kontraktvilkår som udgangspunkt ikke er bindende.

Dette skaber et centralt spørgsmål om, i hvilket omfang den danske adgang til at modificere aftaler kan opretholdes i lyset af EU-rettens krav om effektiv forbrugerbeskyttelse.

Analysen vil derfor fokusere på fastlæggelsen af kriterierne for urimelighed, hvorefter retsvirkningerne af tilsidesættes behandles, og derved om, hvorvidt aftalen kan opretholdes.

6.1. Analyse af forarbejderne

Betænkning 1577 – implementering af direktivet om urimelige kontraktvilkår indeholder en central redegørelse for implementeringen af Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår i dansk ret og udgør derved et væsentligt fortolkningsbidrag til forståelsen af Aftalelovens § 38c. Nedenstående afsnit afspejler et forsøg på at integrere direktivets beskyttelseshensyn i dansk aftaleretlige traditioner, der er præget af den fleksibilitet, der er i Aftalelovens § 36.

Et af de centrale udgangspunkter i betænkningen er anerkendelse af den strukturelle ubalance der forekommer mellem forbruger og erhvervsdrivende, hvilket direktivet forsøger at afhjælpe.²⁷ Betænkningen lægger til grundt, at forbrugeren oftest er i en svagere position, både angående forhandlingsstyrke og informationsniveau. Dette fører til en forskydning i vurderingen af

²⁷ Betænkning nr. 1577 om gennemførelse af direktivet om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, s. 145.

urimelighed, hvor der lægges større vægt på forbrugerbeskyttelse end der gør i den traditionelle vurdering med § 36.

Samtidig fremgår det af Betænkning 1577, at udvalget ikke har til hensigt at erstatte den danske generalklausul, men derimod blot at supplere den.²⁸ Der lægges derfor op til et dualistisk system, hvor Aftalelovens § 36 stadig finder anvendelse, men hvor § 38 c skal fortolkes i lyset af direktivet, når det gælder forbruger aftaler. Dette indebærer at den fleksibilitet der anvendes i dansk ret ikke ophæves, men kan udøves inden for de rammer, der er opstillet af EU-retten.

Det fremhæves desuden at

”... et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.”²⁹

Det vurderes karakteristisk, at betænkningen forsøger at indpasse dette i dansk ret, hvor vurderingen i forvejen er konkret og helhedsorienteret. Dog kan der findes en forskel i vægtningen, da direktivet i højere grad har fokus på en strukturel ubalance frem for en bredere rimelighedsvurdering.

En væsentlig problemstilling der implicit fremgår af betænkningen, omhandler retsvirkningerne af de urimelige kontraktvilkår. Betænkningen gengiver direktivets udgangspunkt om, at urimelige kontraktvilkår ikke er bindende for forbrugeren, dog uden at tage stilling til, i hvilket omfang dette begrænser den nationale, herunder danske, adgang til at kunne modificere aftalerne efter Aftalelovens § 36.³⁰ Dette kan ses som et udtryk for, at implementeringen ikke tog højde for den senere praksis fra EU-Domstolen, som har skærpet forståelsen af retsvirkningerne.³¹

Det vurderes derfor, at betænkningen forudsætter, at der fortsat kan ske en tilpasning af urimelige kontraktvilkår, hvilket ligger i forlængelse af dansk tradition. Denne forudsætning skal dog vurderes kritisk i henhold til EU-rettens udvikling, hvor praksis slår fast, at urimelige kontraktvilkår som

²⁸ Betænkning nr. 1577, s. 146.

²⁹ Betænkning nr. 1577, s. 146.

³⁰ Betænkning nr. 1577, s. 146.

³¹ Betænkning nr. 1577, s. 146, sammenholdt med C-618/10 Banco Español de Crédito, præmis 65–69.

udgangspunkt ikke må opretholdes, selvom den er blevet modificeret. Derved opstår der et spændingsfelt mellem forudsætningerne for betænkningen og den efterfølgende EU-retlige praksis.

Betrækning 1577 illustrerer en grundlæggende metodisk tilgang, hvor EU-retten integreres i national ret gennem fortolkning frem for gennemgribende systemændringer. Dermed afspejles en traditionel dansk implementering, men danner dog spørgsmål om, hvorvidt denne tilgang er tilstrækkelig i henhold til EU-rettens krav om effektivitet.

Analysen viser, at implementeringen af direktivet er præget af et forsøg på at kunne balancere to hensyn. På den ene side ønsker man at bevare den danske aftaleretlige fleksibilitet, hvor man på den anden side møder kravet om effektiv forbrugerbeskyttelse efter EU-retten. Denne balance må løbende justeres i henhold til udviklingen i EU-Domstolens praksis. Dette afspejler, at forståelsen af Aftalelovens § 38 c ikke kan ske selvstændigt, men må ske i et dynamisk samspil med EU-lovgivningen.

6.2. C-618/10 - Banco Español de Crédito, S.A. mod Joaquín Calderón

For at analysere i hvilket omfang urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler kan tilsidesættes efter dansk ret i lyset af EU-retten og hvilke retsvirkninger dette har for aftalens gyldighed og opretholdelse, vil specialet tage udgangspunkt i flere domme. Den første der tages udgangspunkt i er EU-dommen ”Banco Español de Crédito, S.A. mod Joaquín Calderón.

Anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF: Audiencia Provincial de Barcelona – Spanien.

Direktiv 93/13/EØF — forbrugerftaler — urimeligt kontraktvilkår om morarenter — betalingspåkravsprocedure — den nationale rets kompetence. Sag C-618/10” (Herefter kaldet Banco-dommen).

Dommen danner en af de mest principielle afgørelser i EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår og markerer et afgørende udviklingstrin i forståelsen af retsvirkningerne af urimelige kontraktvilkår efter Direktiv 93/13/EØF. Den har en grundlæggende betydning for de nationale

domstoles adgang til at modificere urimelige kontraktvilkår og styrker samtidig den præventive dimension af den EU-retlige forbrugerbeskyttelse.

Banco-dommen er særligt central for specialets problemformulering, da den direkte vedrører spørgsmålet. Dommen tydeliggør derfor spændingsfeltet mellem den traditionelle adgang til modificering af kontrakter og EU-rettens mere restriktive ugyldighedsvurdering.

Sagen omhandler en spansk låneaftale mellem banken Banco Español de Crédito og en forbruger, hvor aftalen indeholder et kontraktvilkår om en morarente på 29%. Dette finder den spanske domstol potentielt urimeligt, hvorefter det ønskes oplyst, om Direktiv 93/13/EØF tillader, at de nationale domstole må ændre eller reducere et urimeligt kontraktvilkår, eller om dette skal tilsidesættes fuldstændigt.³²

EU-Domstolen tager udgangspunkt i direktivets artikel 6, stk. 1, som indebærer, at urimelige kontraktvilkår ikke er bindende for forbrugeren. Her understreges det, at der er

*” ... tale om en præceptiv bestemmelse, der har til formål at erstatte den formelle balance, som kontrakten indfører mellem medkontrahenternes rettigheder og forpligtelser, med en reel balance, der skal genindføre ligheden mellem parterne ”.*³³

Derved danner bestemmelsen en præceptiv beskyttelsesbestemmelse, som har til formål at sikre en genoprettelse af magtbalancen mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende.

Samtidig fremhæver EU-Domstolen den strukturelle ubalance, der præger forbrugeraftaler. Forbrugeren befinder sig i en svagere position end den erhvervsdrivende, både informationsmæssigt og økonomisk, hvilket danner begrundelsen for det særlige behov for beskyttelse.³⁴ Denne forståelse er derved grundlæggende i EU-Domstolens praksis og danner et fundament for EU-Domstolens mere kontrollerede tilgang til forbrugeraftaler.

Et af Banco-dommens mest principielle elementer er EU-Domstolens afvisning af nationale domstoles mulighed for at lave modifikationer i kontrakterne. Det bliver lagt fast, at

³² C-618/10 Banco, præmis 16-25

³³ C-618/10 Banco, præmis 40

³⁴ C-618/10 Banco, præmis 39

”... de nationale retter kun er forpligtede til at udelukke anvendelsen af et urimeligt kontraktvilkår, således at det ikke binder forbrugeren, men at de ikke har kompetence til at ændre vilkårets indhold. Denne kontrakt skal nemlig principielt opretholdes uden nogen anden ændring end den, der følger af ophævelsen af urimelige kontraktvilkår, for så vidt som en sådan opretholdelse af kontrakten retligt set er mulig i overensstemmelse med reglerne i national ret.”³⁵

De nationale domstole må derfor ikke som udgangspunkt ændre indholdet i et urimeligt kontraktvilkår, men derimod undlade at anvende det.

Dette markerer et væsentligt brud med flere af medlemsstaternes traditionelle obligationsretlige tilgang, herunder den danske. Inden for dansk ret har Aftalelovens § 36 været anvendt meget fleksibelt, hvor urimelige kontraktvilkår ofte modificeres frem for at bortfalde fuldstændigt. Banco-dommen begrænser derfor denne mulighed i forbrugeraftaler, der er omfattet af Direktiv 93/13/EØF.

Dette begrundes med hensyn til direktivets præventive virkning. Det nævnes i Banco-dommen, at

”Denne adgang ville nemlig bidrage til at eliminere den afskrækkende virkning på erhvervsdrivende, der opstår ved helt og holdent at undlade at anvende sådanne urimelige vilkår over for forbrugerne, ... da disse fortsat ville forsøge at anvende disse vilkår, idet de vidste, at kontrakten, selv hvis disse vilkår skulle blive erklæret ugyldige, ikke desto mindre ville kunne tilpasses i nødvendigt omfang af den nationale ret...”³⁶

Derved vurderes det, at hvis de nationale domstole kan nøjes med at reducere eller tilpasse kontraktvilkårene, vil de erhvervsdrivende fortsat have incitament til at anvende urimelige kontraktvilkår, da risikoen blot vil være, at kontraktvilkåret senere vil blive justeret til et rimeligt niveau.

EU-Domstolen anlægger derfor en regulerende tilgang til forbrugerbeskyttelse, hvor formålet ikke blot er at beskytte den individuelle forbruger, men også generalt at påvirke de erhvervsdrivendes adfærd gennem sanktioner, der er effektive og afskrækkende.

³⁵ C-618/10 Banco, præmis 65

³⁶ C-618/10 Banco, præmis 69

Banco-dommen illustrerer derved, at EU-rettens tilgang til urimelige kontraktvilkår adskiller sig fra den traditionelle nationale rimelighedsvurdering. På de punkter hvor den nationale kontraktret traditionelt set har været præget af proportionalitet og kontraktbevarelse, er EU-Domstolens fokus mere målrettet mod prævention og systemisk beskyttelse.

Udviklingen afspejler samtidig en bredere bevægelse i EU-retten, hvor der bliver arbejdet væk fra formel aftalefrihed og frem mod en strukturel forbrugerbeskyttelse. Der bliver i dommen ikke taget udgangspunkt i, om forbrugeren subjektivt accepterede kontraktvilkåret, men i om kontraktens struktur skaber en urimelig balance mellem parterne.

Dommen er væsentlig, idet den styrker nationale domstoles rolle i håndhævelsen af forbrugerbeskyttelsen. Ved at afskære de nationale domstoles mulighed for at kunne ”redde” urimelige kontraktvilkår pålægges domstolene en mere aktiv rolle i kontrollen af disse kontraktvilkår.

Derfor har Banco-dommen haft en stor betydning for senere praksis fra EU-Domstolen, hvor dommen blandt andet danner grundlag for udviklingen i Aziz-dommen og Soledil-dommen, hvor EU-Domstolen yderligere styrker den processuelle og materielle forbrugerbeskyttelse. Disse domme bliver analyseret længere nede i specialet. Senere blev Banco-dommen mere nuanceret i Kásler-dommen, som også er analyseret længere nede.

Banco-dommen illustrerer derved den centrale spænding i EU-retten mellem hensynet til den præventive effekt over for erhvervsdrivende og hensynet til beskyttelsen af den konkrete forbruger. Denne spænding er afgørende for forståelsen af forholdet mellem EU-retten og dansk ret. Dansk aftaleret er traditionelt set præget af fleksibilitet og konkrete rimelighedsvurderinger, mens Banco-dommen understreger nødvendigheden af klare og effektive sanktioner mod urimelige kontraktvilkår.

Derfor er dommen særligt relevant i forbindelse med Aftalelovens § 38 c. Bestemmelsen heri skal fortolkes i overensstemmelse med EU-Domstolens praksis, hvilket indebærer, at den nationale domstol ikke uden videre kan opretholde eller modificere urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler.

Sammenfattende markerer Banco-dommen en afgørende udvikling i EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår. Det vurderes, at Banco-dommen etablerer et princip om, at urimelige kontraktvilkår som udgangspunkt bortfalder uden mulighed for tilpasning. Dette styrker den præventive dimension forbrugerbeskyttelsen og har væsentlige konsekvenser for de nationale retssystemer, herunder i dansk ret, hvor det udfordrer den traditionelle anvendelse af generalklausuler så som Aftalelovens § 36. Dommen bidrager derfor til en mere ensartet og effektiv EU-retlig regulering af forbrugeraftaler.

6.2.1. Retlige konsekvenser

Banco-dommen får en væsentlig betydning for udviklingen af den EU-retlige forbrugerbeskyttelse og for de nationale domstoles rolle ved kontrollen af urimelige kontraktvilkår. Dommen fastslår, at de nationale domstole er forpligtet til af egen drift at undersøge, om kontraktvilkår er urimelige, når de råder over de nødvendige faktiske og retlige oplysninger. Ex officio-princippet bliver dermed væsentligt styrket.

Dommen indebærer samtidig en begrænsning af medlemsstaternes procesautonomi, idet de nationale regler ikke må gøre håndhævelsen af EU-retlige forbrugerrettigheder praktisk umulig eller uforholdsmæssigt vanskelig. Effektivitetsprincippet bliver dermed tillagt afgørende betydning.

EU-Domstolen fastslår desuden, at de nationale domstole som udgangspunkt ikke må moderere eller omskrive urimelige kontraktvilkår for at opretholde aftalen. Et urimeligt vilkår skal som udgangspunkt bortfalde, således at det ikke binder forbrugeren.

6.2.2. Faktiske konsekvenser

Dommen medfører i praksis en intensivning af domstolenes kontrol med standardiserede forbrugeraftaler, særligt inden for bank- og låneforhold. Forbrugernes mulighed for beskyttelse mod urimelige renter, gebyrer og misligholdelsesvilkår bliver samtidig væsentligt styrket.

Dommen medfører desuden ændringer i flere medlemsstaters processuelle regler og bidrager til en generel styrkelse af forbrugernes adgang til domstolsbeskyttelse.

6.3. C-415/11 – Mohammed Aziz mod Caixa d’Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa

Den anden dom der bruges i analysen, er EU-dommen ”Mohamed Aziz mod Caixa d’Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa).

Anmodning om præjudiciel afgørelse: Juzgado de lo Mercantil nº 3 de Barcelona – Spanien.

Direktiv 93/13/EØF – forbrugerftaler – låneftale med pant i fast ejendom – procedure med henblik på realisering af pant i fast ejendom – kompetencen for den nationale ret, der skal påkende et anerkendelsessøgsmål – urimelige kontraktvilkår – bedømmelseskriterier. Sag C-415/11” (herefter kaldet Aziz-dommen).

Aziz-dommen udgør en af de mest centrale afgørelser i EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår og har haft en afgørende betydning for udviklingen af den processuelle forbrugerbeskyttelse inden for EU-retten. Den markerer et væsentligt fremskridt i udviklingen af effektivitetsprincippet og tydeliggør samtidig de nationale domstoles rolle i forbindelse med kontrol af urimelige kontraktvilkår. Dommen videreudvikler på de principper, der tidligere er blevet fastlagt i C-618/10 Banco Español de Crédito, og præciserer især kriterierne for vurderingen af urimelighed samt den rolle de nationale domstole har i håndhævelse af Direktiv 93/13/EØF.

Dommen er særlig relevant for specialets problemformulering, idet den både vedrører forståelsen af urimelighedsbegrebet og spørgsmålet om, hvordan de individuelle medlemsstaters processuelle regler skal indrettes for at sikre den effektive forbrugerbeskyttelse efter Direktiv 93/13/EØF.

Sagen omhandler en spansk realkreditaftale, hvor forbrugeren risikerer tvangsauktion af sin bolig som følge af misligholdelse. Problemet var imidlertid, at den spanske procesordning ikke gav forbrugeren mulighed for effektivt under tvangsfuldbyrdelsen at få prøvet, om kontrakten indeholdt urimelige vilkår.³⁷

³⁷ C-415/11 Aziz, præmis 37

Det centrale spørgsmål for EU-Domstolen er, om den spanske procesordning er forenelig med Direktiv 93/13/EØF og EU-rettens krav om effektiv forbrugerbeskyttelse. Domstolen tager indledningsvist udgangspunkt i den grundlæggende betragtning, som er at

”... indledningsvis bemærkes, at den ved direktivet indførte beskyttelsesordning hviler på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende såvel hvad angår forhandlingsstyrke som informationsniveau.”³⁸

Denne strukturelle ubalance begrundes derved behovet for en særlig beskyttelse af forbrugeren og danner samtidig EU-Domstolens opfattelse af, at medlemsstaterne skal have til formål at sikre en effektiv kontrol med urimelige kontraktvilkår.

Herefter understreger domstolen, at den beskyttelse, der følger af Direktiv 93/13/EØF, vil blive svækket væsentligt, hvis medlemsstaternes nationale processuelle regler gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt for forbrugeren at gøre sine rettigheder gældende:

”... hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel bestemmelse gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende EU-retten, skal bedømmes under hensyn til, hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure, herunder dens forløb og dens særlige kendetegn, for de forskellige nationale retsinstanter.”³⁹

Aziz-dommen er derved særligt principiel, idet den tydeliggør, at EU-rettens krav om effektivitet også omfatter de nationale procesregler. Således accepterer EU-Domstolen ikke, at medlemsstaterne formelt implementerer direktivet, hvis de nationale procesregler samtidig begrænser den praktiske håndhævelse.

Denne del markerer en væsentlig udvikling i EU-Domstolens praksis. Hvor der i tidligere praksis primært har været fokus på indholdet af urimelige kontraktvilkår, udvider Aziz-dommen fokus til også at omfatte systemets funktionalitet i håndhævelsen.

EU-domstolen understreger derved, at forbrugerbeskyttelsen skal være reel og effektiv, ikke blot teoretisk ved, at

³⁸ C-415/11 Aziz, præmis 44

³⁹ C-415/11 Aziz, præmis 53

”... de nationale retter af egen drift skal efterprøve, om et kontraktvilkår, der henhører under direktivets anvendelsesområde, er urimeligt, og dermed afhjælpe den manglende ligevægt mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende, så snart den råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver.”⁴⁰

Dette princip er gennemgående i EU-retten og kommer til udtryk i Aziz-dommen gennem EU-Domstolens intensive kontrol med de nationale processuelle regler.

Aziz-dommen har desuden en væsentlig procesretlig betydning, da EU-Domstolen fastslår, at

”... hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel bestemmelse gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende EU-retten, skal bedømmes under hensyn til, hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure, herunder dens forløb og dens særlige kendetegn, for de forskellige nationale retsinstanser.”⁴¹

Derved fastslås det, at nationale regler ikke må gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at håndhæve de rettigheder, som er tillagt forbrugeren gennem direktivet. I Aziz-dommen opstår der kritik af de spanske regler om tvangsfuldbyrdelse, da forbrugeren ikke har en reel mulighed for at få vurderet kontraktvilkårenes urimelighed, inden gennemførelse af fuldbyrdelsen.

Herved tydeliggøres det af EU-Domstolen, at

”... en sådan processuel ordning er egnet til at gribe negativt ind i effektiviteten af den retsbeskyttelse, der søges opnået ved direktivet, idet den gør det umuligt for den ret, som behandler anerkendelsessøgsmålet, og hvorved forbrugeren har anlagt sag med påstand om, at det kontraktvilkår, som udgør fuldbyrdelsesgrundlaget, er urimeligt, at iværksætte foreløbige retsmidler, som kan føre til udsættelse af proceduren med henblik på realisering af pant i fast ejendom eller være til hinder herfor, når anvendelsen af sådanne midler synes nødvendige for at sikre den fulde virkning af rettens endelig afgørelse.”⁴²

⁴⁰ C-415/11 Aziz, præmis 46

⁴¹ C-415/11 Aziz, præmis 53

⁴² C-415/11 Aziz, præmis 59

Derved afhænger effektiv forbrugerbeskyttelse ikke blot af de materielle regler om urimelighed, men derimod også af de processuelle mekanismer, der skal sikre håndhævelsen af disse regler. Beskyttelsen gennem direktivet må derfor forstås bredt.

En af de helt centrale bidrag fra Aziz-dommen er EU-Domstolens præcisering af urimelighedsvurderingen efter direktivets artikel 3, stk. 1., som siger at

” Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren. ”⁴³

EU-Domstolen fremhæver, at vurderingen skal tage udgangspunkt i, om hvorvidt kontraktvilkåret medfører en betydelig ubalance mellem parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren, og om hvorvidt dette sker i strid med kravet om god tro.

Det understreges desuden af EU-Domstolen, at vurderingen ikke kan foretages abstrakt eller isoleret. Der skal i stedet foretages en helhedsbedømmelse, hvor der lægges vægt på,

” ... om et kontraktvilkår er urimeligt under hensyn til, hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse ... ligeledes skal tages hensyn til, hvilke konsekvenser nævnte kontraktvilkår kan have inden for rammerne af de retsregler, der finder anvendelse på kontrakten. Dette indebærer, at der må foretages en undersøgelse af den nationale retsorden ”⁴⁴

Derved understreger dommen, at helhedsbedømmelsen lægger vægt på aftalens karakter, de nationale deklatoriske regler, samt aftalens samlede struktur og funktion. Dette implicerer, at en urimelighedsvurdering får en materiel karakter, hvor fokus er rettet mod kontraktvilkårets faktiske betydning for forbrugeren. Fokus er derfor ikke alene rettet mod vilkårets konkrete økonomiske konsekvenser, men mod kontraktens samlede balance og den svagere parts position.

⁴³ C-415/11 Aziz, præmis 68

⁴⁴ C-415/11 Aziz, præmis 71

Aziz-dommen understøtter derfor udviklingen væk fra den traditionelle formalistiske kontraktforståelse. Det afgørende er ikke længere alene, om forbrugeren formelt har accepteret vilkåret, men om kontrakten reelt skaber en urimelig balance mellem parterne.

Denne tilgang er tæt knyttet med EU-rettens bredere filosofi inden for forbrugerbeskyttelse. EU-Domstolen forsøger ikke kun at beskytte den individuelle forbruger i den konkrete sag, men også at korrigere de strukturelle ubalancer, der ofte præger nutidens standartkontrakter.

Samtidig styrker Aziz-dommen de nationale domstoles rolle i forbindelse med håndhævelsen af forbrugerbeskyttelsen. Derved understøtter dommen den udvikling, som senere videreføres i Soledil-dommen, hvor EU-Domstolen yderligere præciserer domstolenes pligt til ex officio at kontrollere urimelige kontraktvilkår, hvilket bliver analyseret længere nede i specialet.

I Aziz-dommen illustreres den stigende europæisering af national procesret, hvor medlemsstaterne har fortsat procesautonomi, dog hvor denne autonomi begrænses af kravene om effektiv og reel forbrugerbeskyttelse.

Dommen har derfor også en væsentlig betydning i relation til dansk ret, idet dommen understreger, at nationale domstole ikke kan anlægge en passiv rolle i sager om urimelige kontraktvilkår. Dette harmonerer med udviklingen i nyere dansk praksis, hvor domstolene i højere grad synes at inddrage EU-retlige hensyn i vurderingen af forbrugeraftaler. Dette vil blive analyseret længere nede i specialet.

Samtidig understøtter dommen en mere intensiv kontrol med standartvilkår i forbrugeraftaler, hvilket er centralt i relation til anvendelsen af Aftalelovens § 38 c. Der hvor dansk aftaleret traditionelt er præget af konkrete rimelighedsvurderinger, understreger Aziz-dommen nødvendigheden af en mere strukturel og effektiv kontrol.

Derved må Aziz-dommen anses som et afgørende led i udviklingen af den moderne EU-retlige forbrugerbeskyttelse. Dommen viser, at effektiv beskyttelse ikke kun afhænger af de materielle regler om urimelighed, men også af de processuelle mekanismer, der skal sikre håndhævelsen af reglerne.

Sammenfattende markerer dommen et væsentligt udviklingstrin i EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår ved at præcisere både kravene til effektiv håndhævelse og

urimelighedskriteriet. Aziz-dommen styrker effektivitetsprincippet, udvider kontrollen med nationale processuelle regler og understreger de nationale domstoles aktive rolle i beskyttelsen af forbrugeren, idet de nationale regler og praksis skal fortolkes i overensstemmelse med direktivets beskyttelseshensyn. Dermed bidrager dommen til en mere intensiv og funktionel EU-retlig regulering.

6.3.1. Retlige konsekvenser

Aziz-dommen får en stor betydning for forståelsen af effektivitetsprincippet og medlemsstaternes forpligtelse til at sikre reel domstolsbeskyttelse i forbrugersager. EU-Domstolen fastslår, at de nationale regler om tvangsfuldbyrdelse ikke må forhindre en effektiv prøvelse af urimelige kontraktvilkår før gennemførelsen af irreversible retsfølger.

Dommen styrker samtidig domstolens pligt til aktivt at kontrollere urimelige vilkår og fastslår, at nationale processuelle regler skal vige, hvis de underminerer EU-rettens effektive virkning.

Dommen får desuden væsentlig betydning for forholdet mellem national fogedret og EU-forbrugerret, idet også tvangsfuldbyrdelsesregler bliver underlagt kravene om effektiv forbrugerbeskyttelse.

6.3.2. Faktiske konsekvenser

Dommen fører til ændringer i spanske regler om tvangsauktion og tvangsfuldbyrdelse. Forbrugerne får styrket muligheden for at få prøvet urimelige vilkår inden gennemførelsen af tvangsauktion over deres bolig.

Dommen bidrager samtidig til øget retssikkerhed for forbrugerne i kredit- og låneforhold og styrker deres muligheder for at kunne modsætte sig aggressive misligholdelsesvilkår.

6.4. C-320/24 CR og TP mod Soledil Srl

En anden dom, der yderligere bruges i analysen, er EU-dommen ”CR og TP mod Soledil Srl.

Anmodning om præjudiciel afgørelse: Corte suprema di cassazione - Italien.

Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – direktiv 93/13/EØF – artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1 – den nationale rets kontrolbeføjelse og forpligtelser – vilkår om bod – manglende ex officio-prøvelse af dette kontraktvilkårs urimelige karakter – retskraft – effektivitetsprincippet – artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder – påberåbelsen af den urimelige karakter af et kontraktvilkår i forbindelse med en sag, der er blevet hjemvist efter en kassationsappel. Sag C-320/24” (herefter kaldet Soledil-dommen).

Dommen omhandler spørgsmålet om, hvorvidt nationale processuelle regler om retskraft kan forhindre en national domstol i senere at efterprøve, om et kontraktvilkår i en forbrugeraftale er urimelig efter Direktiv 93/13/EØF.

Sagen udspringer af en italiensk tvist om en bodklausul i en forbrugeraftale, hvor spørgsmålet er, om nationale regler om retskraft kan forhindre en domstol i at efterprøve, om et kontraktvilkår er urimeligt, når spørgsmålet ikke tidligere er blevet gjort gældende af forbrugeren. Problemet består i, at spørgsmålet om urimelighed ikke tidligere er blevet prøvet, men at de nationale procesregler kan afskære en efterfølgende kontrol.⁴⁵ EU-Domstolen skal derfor tage stilling til, om nationale regler er forenelige med direktivets krav om effektiv forbrugerbeskyttelse.

Soledil-dommen udgør en nyere og ret væsentlig udvikling i EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår og viderefører den linje, der tidligere er blevet etableret i Banco-dommen og Aziz-dommen. Den er særligt central, fordi den tydeliggør, hvor langt EU-rettens krav om effektiv forbrugerbeskyttelse rækker i forhold til de nationale processuelle regler og princippet om retskraft.

Dommen er yderst relevant for specialets problemformulering, fordi den illustrerer, at EU-retten ikke kun stiller krav til indholdet af et kontraktvilkår, men også til de nationale domstoles mulighed for effektivt at kontrollere og tilsidesætte urimelige kontraktvilkår. Soledil-dommen viser derved den fortsatte udvikling i retning af en mere intensiv EU-retlig regulering af både materielle og processuelle aspekter af forbrugeraftaler.

Det centrale spørgsmål for EU-Domstolen er derfor, om sådanne nationale regler er forenelige med direktivets krav om effektiv forbrugerbeskyttelse og effektivitetsprincippet.

⁴⁵ C-320/24 Soledil-dommen, præmis 14-18.

EU-Domstolen tager indledningsvist udgangspunkt i den faste praksis om, at forbrugeren befinder sig i en svagere position end den erhvervsdrivende både økonomisk og informationsmæssigt, og fastlægger derfor, at

”Under hensyntagen til denne svagere stilling fastsætter direktivets artikel 6, stk. 1, at urimelige kontraktvilkår ikke binder forbrugeren...”⁴⁶

Denne ubalance begrundes behovet for en særlig beskyttelse, som de nationale domstole aktivt skal sikre gennem kontrollen af urimelige kontraktvilkår.

Dommen tager derfor udgangspunkt i Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, samt artikel 47 i EU's charter om grundlæggende rettigheder. EU-Domstolen fastslår, at

”... at disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning, hvorefter anvendelsen af princippet om retskraft ikke giver den nationale ret ved behandlingen af en hjemvist sag efter kassationsappel adgang til ex officio at efterprøve ugyldigheden af et angiveligt urimeligt kontraktvilkår, når for det første forbrugeren ikke har påberåbt sig anbringendet om urimeligheden af dette vilkår i de tidligere faser af den retslige procedure, og for det andet de nationale retter ikke ex officio har konstateret ugyldigheden af et sådant vilkår i forbindelse med den sag, der gav anledning til kassationsdommen.”⁴⁷

EU-Domstolen understreger herefter, at direktivets beskyttelse vil blive væsentligt svækket, hvis nationale processuelle regler gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at kontrollere urimelige kontraktvilkår.⁴⁸

Dermed viderefører EU-Domstolen den tilgang, som tidligere er blevet udviklet i Aziz-dommen, hvor effektivitetsprincippet blev anvendt til at kontrollere medlemsstaternes processuelle ordninger.

Det særligt principielle ved Soledil-dommen er imidlertid, at EU-Domstolen direkte begrænser anvendelsen af nationale regler om retskraft her. Retskraftprincippet udgør traditionelt et

⁴⁶ C-320/24 Soledil-dommen, præmis 23

⁴⁷ C-320/24 Soledil-dommen, præmis 21

⁴⁸ C-320/24 Soledil-dommen, præmis 26

grundlæggende element i medlemsstaternes procesret og har til formål at sikre retssikkerhed og endelighed i afgørelser.

Dommen illustrerer således, at EU-retten ikke alene påvirker de materielle kriterier for urimelighed, men også de processuelle rammer for håndhævelsen af forbrugerbeskyttelsen. Beskyttelsen efter direktivet må derfor forstås som både materiel og processuel.

EU-Domstolen fastslår alligevel, at selv sådanne grundlæggende nationale principper må vige, hvis de underminerer den effektive beskyttelse, der følger af Direktiv 93/13/EØF:

”... medlemsstaternes forpligtelse til at sikre beskyttelsen af de rettigheder, som EU-retten medfører for borgerne, navnlig for rettigheder, der følger af direktiv 93/13, indebærer et krav om effektiv domstolsbeskyttelse, som det bekræftes i dette direktivs artikel 7, stk. 1, og hvilket også er sikret ved chartrets artikel 47, der bl.a. finder anvendelse på definitionen af de processuelle regler vedrørende søgsmål, der støttes på sådanne rettigheder...”⁴⁹

Dette markerer en betydelig intensivering af EU-rettens indflydelse på national procesret.

Derved illustrerer Soledil-dommen den stigende europæisering af medlemsstaternes håndhævelsessystemer, hvor medlemsstaterne traditionelt set har haft betydelig procesautonomi, viser Soledil-dommen nu, at denne autonomi er underlagt væsentlige begrænsninger som følge af effektivitetsprincippet.

Et andet centralt element i dommen er EU-Domstolens understregning af, at de nationale retter

”... ex officio efterprøve, om et kontraktvilkår, der henhører under anvendelsesområdet for direktiv 93/13, er urimeligt, og dermed afhjælpe den manglende ligevægt mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende, eftersom den råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver...”⁵⁰

Dommen fastslår således, at de nationale domstole har pligt til af egen drift at foretage en sådan kontrol, når de råder over de nødvendige retlige og faktiske oplysninger.

⁴⁹ C-320/24 Soledil-dommen, præmis 29

⁵⁰ C-320/24 Soledil-dommen, præmis 24

Denne del af Soledil-dommen er væsentlig, fordi den understreger, at beskyttelsen ikke alene afhænger af forbrugers egne processuelle initiativer ifølge Direktiv 93/13/EØF. Derved anerkender EU-Domstolen implicit, at forbrugeren ofte ikke har de nødvendige juridiske eller økonomiske ressourcer til effektivt selv at kunne håndhæve sine rettigheder.

Soledil-dommen viderefører dermed den udvikling, som tidligere er blevet etableret i Banco-dommen og Aziz-dommen, hvor EU-Domstolen gradvist har styrket de nationale domstoles aktive rolle i kontrollen med urimelige kontraktvilkår.

Dommen kan samtidig ses som et udtryk for en generel udvikling i EU-Domstolens praksis, hvor hensynet til effektiv forbrugerbeskyttelse gradvist styrkes. Hvor tidligere praksis navnlig fokuserede på tilsidesættelsen af konkrete urimelige vilkår, retter Soledil-dommen i højere grad fokus mod de processuelle mekanismer, som kan forhindre en effektiv håndhævelse af direktivet.

Samtidig illustrerer dommen, at EU-rettens tilgang til forbrugerbeskyttelse er funktionel og systemorienteret. Det afgørende er ikke blot, om der formelt set eksisterer nationale regler, men om disse regler i praksis kan håndhæves effektivt.

Denne tilgang indebærer, at selv grundlæggende nationale procesretlige hensyn som retssikkerhed, endelighed og retskraft i nogle tilfælde må vige for hensynet til effektiv forbrugerbeskyttelse. Derfor markerer Soledil-dommen en væsentlig forskydning i balancen mellem national procesautonomi og EU-retlig harmonisering.

Dommen har en væsentlig betydning for dansk ret, idet den understreger, at de nationale domstole har en aktiv og selvstændig rolle i håndhævelsen af forbrugerbeskyttelsen. Selvom dansk procesret ikke nødvendigvis indeholder tilsvarende regler om retskraft som de italienske regler i sagen, illustrerer dommen, at nationale processuelle hensyn må vige, hvis de underminerer direktivets effektive virkning. Dette kan få betydning for forståelsen af danske processuelle regler i sager om urimelige kontraktvilkår og styrker samtidig betydningen af Aftalelovens § 38 c som et EU-retligt præget beskyttelsesinstrument.

Soledil-dommen viser derfor, at udviklingen i EU-retten bevæger sig mod en mere intensiv og integreret kontrol i forbindelse med både kontraktvilkår og de nationale håndhævelsessystemer. Det kan konstateres, at Soledil-dommen styrker den EU-retlige beskyttelse mod urimelige

kontraktvilkår ved at begrænse nationale processuelle reglers mulighed for at afskære prøvelse af urimelighed. Dommen videreudvikler derfor den europæisering af kontraktretten, som allerede er blevet påbegyndt i Banco-dommen og Aziz-dommen.

Sammenfattende markerer Soledil-dommen et vigtigt udviklingstrin i EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår. Dommen styrker effektivitetsprincippet, begrænser medlemsstaternes procesautonomi og understreger den nationale domstoles pligt til aktivt at kontrollere urimelige kontraktvilkår, hvortil dommen bidrager til en mere intensiv og funktionel EU-retlig forbrugerbeskyttelse.

6.4.1. Retlige konsekvenser

Soledil-dommen understreger, at nationale regler om retskraft ikke må forhindre en effektiv prøvelse af urimelige kontraktvilkår efter direktiv 93/13/EØF. EU-Domstolen fastslår, at der fortsat skal kunne ske kontrol af urimelige vilkår, hvis der ikke tidligere er foretaget en reel prøvelse heraf.

Dommen indebærer dermed en yderligere styrkelse af effektivitetsprincippet og ex officio-princippet, idet hensynet til effektiv forbrugerbeskyttelse tillægges større vægt end de nationale processuelle hensyn om endelighed og retskraft.

Retligt viser dommen, at selv grundlæggende nationale procesprincipper skal begrænses, hvis de svækker EU-rettens praktiske virkning.

6.4.2. Faktiske konsekvenser

Dommen styrker forbrugernes mulighed for at få prøvet urimelige kontraktvilkår, selv i situationer hvor tidligere afgørelser eller processuelle regler ellers ville afskære en yderligere prøvelse.

Dommen medfører samtidig en større usikkerhed for de erhvervsdrivende i relation til endeligheden af tidligere afgørelser, hvis der ikke tidligere er foretaget reel prøvelse af kontraktvilkårene.

6.5. C-26/13 Árpád Kásler og Hajnalka Káslerné Rábai mod OTP Jelzálogbank Zrt

En dom mere, der bruges for at besvare problemformuleringen er EU-dommen ”Árpád Kásler og Hajnalka Káslerné Rábai mod OTP Jelzálogbank Zrt.

Anmodning om præjudiciel afgørelse: Kúria - Ungarn.

Direktiv 93/13/EØF – urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem erhvervsdrivende og forbrugere – artikel 4, stk. 2, og artikel 6, stk. 1 – vurdering af, om kontraktvilkårene er urimelige – undtagelse, der gælder for vilkår om aftalens hovedgenstand eller om overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, forudsat at de er affattet klart og forståeligt – aftaler om forbrugslån optaget i udenlandsk valuta – kontraktvilkår vedrørende vekselkursen – forskel mellem købskursen, som anvendes ved udbetalingen af lånet, og salgskursen, som anvendes ved tilbagebetalingen af lånet – den nationale retsinstans’ beføjelser i forbindelse med et »urimeligt« kontraktvilkår – erstatning af det urimelige kontraktvilkår med en deklatorisk national bestemmelse – lovlig. Sag C-26/13” (herefter kaldet Kásler-dommen).

Kásler-dommen udgør en af de mest principielle afgørelser i EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår og har haft en afgørende betydning for udviklingen af gennemsigtighedskravet efter Direktiv 93/13/EØF. Dommen er særligt central, idet den ikke kun vedrører spørgsmålet om urimelighed, men også præciserer forholdet mellem gennemsigtighed, kontraktbalance og retsvirkningerne af ugyldighed. Dommen markerer dermed et væsentligt skridt i udviklingen fra en formel kontraktretlig tilgang til en mere materiel og funktionel beskyttelse af forbrugeren.

Sagen udspringer af en ungarsk låneaftale i schweizerfranc, hvor banken har anvendt en valutakurs ved udbetaling af lånet og en anden, mindre fordelagtig, kurs ved tilbagebetalingen. Forbrugerne gør gældende, at kontraktvilkåret er urimeligt, mens banken anfører, at kontraktvilkåret vedrører aftalens hovedgenstand og derfor er undtaget fra urimelighedskontrol:

”... hvorvidt begrebet et vilkår, der definerer »aftalens hovedgenstand« som omhandlet i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, omfatter ethvert element i den modydelse, som låntager skal betale i rede penge, herunder forskellen mellem vekselkursen for henholdsvis udbetaling og tilbagebetaling af lånet ... dernæst undersøges, om den betalingspligt, der følger af forskellen mellem vekselkurserne,

skal anses for at vedrøre overensstemmelsen mellem tjenesteydelsen og betalingen eller prisen herfor og dermed som omfattet af »betalingen« i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 og den deri foreskrevne anden undtagelse.”⁵¹

Det centrale spørgsmål for EU-Domstolen er derfor både, hvordan undtagelsen for aftalens hovedgenstand skal forstås og hvilket krav der gælder til et kontraktvilkårs klarhed og forståelighed.

For at kunne vurdere dette lægger EU-Domstolen vægt på, at

”Eftersom artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 således foreskriver en undtagelse til den ordning med indholdsmæssig kontrol med kontraktvilkår, der er foreskrevet i den beskyttelsesordning til fordel for forbrugerne, som er gennemført med dette direktiv, skal denne bestemmelse fortolkes strengt.”⁵²

EU-Domstolen fastslår altså, at undtagelsen skal fortolkes restriktivt. Dette er væsentligt, idet EU-Domstolen hermed begrænser erhvervsdrivendes muligheder for at kunne unddrage centrale kontraktvilkår fra urimelighedskontrol ved bare at karakterisere disse kontraktvilkår som en del af aftalens hovedgenstand.

Herefter understreger EU-Domstolen, at gennemsigtighedskravet ikke blot vedrører kontraktvilkårets sproglige formulering.

”Det må i denne forbindelse konstateres, at samme krav fremgår af artikel 5 i direktiv 93/13, som bestemmer, at kontraktvilkår »altid« skal være udarbejdet på en klar og forståelig måde. I 20. betragtning til direktiv 93/13 præciseres det i denne forbindelse, at forbrugeren skal have en reel mulighed for at gøre sig bekendt med alle vilkårene ... Dette krav i direktiv 93/13 om, at kontraktvilkår skal være klare og forståelige, kan således ikke indskrænkes til, at vilkår formelt set blot skal være affattet grammatisk klart og forståeligt.”⁵³

Dermed kan et kontraktvilkår således ikke anses for klart og forståeligt bare fordi det grammatisk kan læses og forstås af forbrugeren. I stedet fastslår EU-Domstolen, at gennemsigtighedskravet også

⁵¹ C-26/13 Kásler-dommen, præmis 29 og 30

⁵² C-26/13 Kásler-dommen, præmis 42

⁵³ C-26/13 Kásler-dommen, præmis 67 og 71

indebærer, at aftalen skal gøre det muligt for forbrugeren at gennemskue de økonomiske konsekvenser af kontraktvilkåret.⁵⁴

Denne præcisering er et af de med betydningsfulde elementer i Kásler-dommen, da EU-Domstolen udvikler et udvidet gennemsigtighedsbegreb, hvor fokus flyttes fra en formel forståelighed til en reel økonomisk indsigt. Det afgørende bliver derfor, om forbrugeren faktisk har mulighed for at kunne forstå den økonomiske risiko og de potentielle konsekvenser i forbindelse med kontraktindgåelsen.

På dette punkt markerer Kásler-dommen en væsentlig udvikling i EU-rettens kontraktretlige tilgang.

Traditionelt set har kontraktretten være præget af en formalistisk forståelse af aftalebinding, hvor det afgørende har været, om kontraktvilkåret kan læses og forstås. Kásler-dommen bevæger sig derimod i retning af en materiel kontraktforståelse, hvor vægten lægges på forbrugers reelle mulighed for at kunne træffe en informeret beslutning.

Denne udvikling må ses i sammenhæng med den strukturelle asymmetri, der præger nutidens forbrugeraftaler. Her anerkender Domstolen implicit, at forbrugeren ofte befinder sig i en svagere position end den erhvervsdrivende informationsmæssigt. Derfor er det ikke tilstrækkeligt, at kontraktvilkåret formelt set er korrekt formuleret, da den erhvervsdrivende også skal sikre en reel gennemsigtighed om kontraktens økonomiske virkninger.

Derved illustrerer Kásler-dommen den bredere udvikling i EU-Domstolens praksis, hvor fokus i stigende grad rettes mod kontraktens funktionelle balance frem for den traditionelle aftaleretlige autonomi. EU-Domstolen forsøger derfor ikke kun at beskytte forbrugeren mod urimelige kontraktvilkår, men også mod kontraktuelle strukturer, der gør det vanskeligt at overskue de økonomiske konsekvenser af kontrakten.

Dommen er derfor særlig relevant i relation til nyere dansk praksis, herunder U.2024.1114 H, hvor Højesteret ligeledes tillægger gennemsigtighed og informationsniveau væsentlig betydning ved vurderingen af kontraktvilkår. Se domsanalyse længere nede i specialet. Kásler-dommen

⁵⁴ C-26/13 Kásler-dommen, præmis 73

understøtter således en udvikling, hvor gennemsigtighed ikke længere kun forstås som sproglig klarhed, men som et krav om reel økonomisk forståelighed.

Dommen er samtidig central i relation til spørgsmålet om retsvirkningerne af urimelige kontraktvilkår. EU-Domstolen fastholder udgangspunktet fra Banco-dommen om, at urimelige kontraktvilkår skal bortfalde som hovedregel og ikke må modificeres af de nationale domstole. Se ovenstående afsnit om Banco-dommen. I denne sag åbner EU-Domstolen dog imidlertid for en vigtig undtagelse.

Det fastslås således, at de nationale domstole i nogle tilfælde kan erstatte et urimelig kontraktvilkår med en deklatorisk national ret, hvis kontrakten eller ikke vil kunne opretholdes, og hvis aftalens samlede bortfald vil stille forbrugeren ringere.

”Hvis det derimod ... ikke var tilladt at ændre et urimeligt kontraktvilkår med en deklatorisk bestemmelse, ville den nationale ret være forpligtet til at annullere aftalen i det hele, hvilket ville have negative følger for forbrugeren, og den forebyggende virkning af at annullere aftalen ville gå tabt... bevirker en sådan annullation nemlig, at det skyldige lånebeløb straks forfalder til betaling og dette med et beløb, der rækker ud over forbrugers økonomiske formåen, og dermed straffes forbrugeren snarere end långiver, som ikke vil blive afskrækket fra at indføre sådanne vilkår i de aftaler, som den pågældende udbyder.”⁵⁵

Denne del er særligt interessant, fordi en nuancerer Banco-dommen betydeligt, da Banco-dommen lægger afgørende vægt på den præventive effekt ved fuldstændig tilsidesættelse af urimelige kontraktvilkår. I Kásler-dommer anlægger EU-Domstolen en mere funktionel tilgang, hvor den anerkender, at hensynet til effektiv forbrugerbeskyttelse ikke nødvendigvis altid taler for kontraktens bortfald. Dette illustrerer et centralt spændingsfelt i EU-retten mellem præventiv effekt over for de erhvervsdrivende og beskyttelse af den konkrete forbruger.

Hvis kontraktens bortfald vil medføre øjeblikkelig tilbagebetaling af et lån eller får væsentlige økonomiske konsekvenser for forbrugeren, kan det være mere beskyttende at opretholde kontrakten gennem udfyldning med en deklatorisk national ret.

⁵⁵ C-26/13 Kásler-dommen, præmis 83 og 84

Kásler-dommen viser derfor, at EU-rettens ugyldighedsmodel ikke er absolut, men funktionel. Det afgørende er ikke nødvendigvis at sanktionere den erhvervsdrivende hårdest muligt, men at sikre den mest effektive beskyttelse af forbrugeren.

Denne tilgang har en væsentlig betydning for dansk ret og især for forståelsen af forholdene mellem Aftalelovens § 36 og § 38 c. Dansk ret er traditionelt præget af en relativ fleksibel adgang til kontraktbevarelse og modifikation. Efter Banco-dommen kan det argumenteres, at den fleksibilitet er stærkt begrænset i forhold til forbrugeraftaler, dog viser Kásler-dommen, at EU-retten accepterer kontraktbevarelse under særlige omstændigheder, hvis dette vurderes nødvendigt af hensyn til forbrugeren.

Dommen understøtter derfor ikke en generel adgang til national kontraktrevision, men etablerer en snæver undtagelse med begrundelse i hensynet til effektiv forbrugerbeskyttelse.

Endeligt illustrerer Kásler-dommen den stigende europæisering af kontraktretten. EU-Domstolen fastlægger ikke bare generelle principper, men udvikler kriterier for gennemsigtighed, urimelighed, kontraktbalance og retsvirkninger, hvilket reducerer medlemsstaternes skønsmargin og medfører en mere ensartet EU-retlig standart for vurderingen af urimelige kontraktvilkår.

Sammenfattende markerer Kásler-dommen et afgørende udviklingstrin i EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår. Dommen udvider gennemsigtighedskravet fra sproglig klarhed til reel økonomisk forståelighed, samtidig med at den nuancerer spørgsmålet om retsvirkningerne af ugyldighed. Derved styrker dommen både den materielle, funktionelle og strukturelle forbrugerbeskyttelse.

6.5.1. Retlige konsekvenser

Kásler-dommen får en afgørende betydning for udviklingen af gennemsigtighedsprincippet i EU-forbrugerretten. EU-Domstolen fastslår, at gennemsigtighed ikke alene vedrører en sproglig forståelse, men også kræver, at forbrugeren reelt har mulighed for at kunne forstå de økonomiske konsekvenser af kontraktvilkåret.

Dommen medfører derved en udvidelse af den traditionelle forståelse og informationskrav i forbrugeraftaler, der ellers har været brugt. Et kontraktvilkår kan derfor tilsidesættes som urimeligt,

selv hvis det fremstår sprogligt klart, i tilfælde hvor forbrugeren ikke har jaft en reel mulighed for at kunne forstå vilkårets økonomiske betydning.

Kásler-dommen modificerer samtidig udgangspunktet om, at urimelige kontraktvilkår blot skal bortfalde. EU-Domstolen anerkender, at de nationale domstole i nogle tilfælde kan udfylde aftalen med deklatoriske regler, hvis et bortfald af hele aftalen vil stille forbrugeren ringere.

6.5.2. Faktiske konsekvenser

Dommen får stor betydning for finansielle standardkontrakter, særligt ved valutilån og komplekse låneprodukter. Banker bliver mødt med strengere krav til information og gennemsigtighed ved indgåelse af låneaftaler.

Dommen medfører samtidig omfattende retssager om valutilån i flere medlemsstater og styrker forbrugernes mulighed for at kunne anfægte komplekse finansielle kontraktvilkår.

6.6. BS-52204/2023-SHR

Sagen, der er anlagt den 19. oktober 2023, drejer sig navnlig om prøvelse af det påbud, Forbrugerombudsmanden meddelte Velkommen A/S den 14. september 2023, hvorved Velkommen påbydes at ophøre med at opkræve et gebyr af en forbruger for forbrugers opsigelse af en kontrakt om levering af et variabelt elprodukt før kontraktens udløb, for så vidt angår sådanne kontrakter, som Velkommen A/S har indgået efter den 28. september 2023.

BS-52204/2023-SHR udgør en principiel nyere afgørelse om urimelige kontraktvilkår i forbrugerftaler og illustrerer samtidig den betydelige påvirkning EU-retten har fået på dansk kontrakt- og forbrugerret. Dommen er særligt relevant for specialet problemformulering, idet den belyser grænserne for erhvervsdrivendes adgang til at pålægge forbrugere kontraktregulerede gebyrer, samt hvordan danske domstole anvender EU-retlige principper om gennemsigtighed, proportionalitet og effektiv forbrugerbeskyttelse.

Sagen vedrører Velkommen A/S' anvendelse af et frikøbsbeløb på 800 kr., som bliver opkrævet, hvis en forbruger opsiges en elaftale inden udløbet af bindingsperioden.

*” De 800 kr. kræves kun, hvis kunden opsiger aftaleforholdet inden for bindingsperioden. Beløbet relaterer sig således kun til, at kunden misligholder bindingsperioden.”*⁵⁶

Det centrale spørgsmål er, om dette gebyr er lovligt efter reglerne om skifterelaterede gebyrer i elmarkedsdirektivet og den danske implementering af elleveringsbekendtgørelsen.⁵⁷

Dommen er særligt interessant, idet Sø- og Handelsretten ikke alene foretager en traditionel national aftaleretlig vurdering, men vurderer spørgsmålet i henhold til de EU-retlige hensyn bag reguleringen. Retten tager således udgangspunkt i elmarkedsdirektivets artikel 12, stk. 2 og 3, hvor ordlyden er

” 2. Medlemsstaterne sikrer, at i det mindste husholdningskunder og små virksomheder ikke opkræves skifterelaterede gebyrer.

*3. Uanset stk. 2 kan medlemsstaterne tillade leverandører eller markedsdeltagere, der er aktive inden for aggregering, at opkræve kontraktopsigelsesgebyrer af kunder, der frivilligt opsiger tidsbegrænsede fastpriselicitetsleveringskontrakter før deres udløb, forudsat at sådanne gebyrer er en del af en kontrakt, som en kunde frivilligt har indgået, og at kunden informeres tydeligt om gebyrerne, inden kontrakten indgås. Sådanne gebyrer skal være forholdsmæssige og må ikke overstige de direkte økonomiske tab for leverandøren eller den markedsdeltager, der er aktiv inden for aggregering, som følge af kundens opsigelse af kontrakten, herunder omkostningerne ved eventuelle bundtede investeringer eller ydelser, der allerede er leveret til kunden som led i kontrakten. Bevisbyrden for det direkte økonomiske tab påhviler leverandøren eller den markedsdeltager, der er aktiv inden for aggregering, og lovligheden af kontraktopsigelsesgebyrer overvåges af den regulerende myndighed eller af enhver anden kompetent national myndighed.”*⁵⁸

Sø- og Handelsretten fremhæver samtidig præambelbetragtning 33 til elmarkedsdirektivet, hvor det understreges, at skifterelaterede gebyrer kan begrænse konkurrencen og forringe forbrugerne mulighed for frit at skifte leverandør.⁵⁹

⁵⁶ BS-52204/2023-SHR, side 19

⁵⁷ BS-52204/2023-SHR, side 15-17

⁵⁸ BS-52204/2023-SHR, side 15

⁵⁹ BS-52204/2023-SHR, side 16

Denne del af dommen er væsentlig, idet den viser, at vurderingen af kontraktvilkårets rimelighed ikke kun består af forholdet mellem parterne, men også på bredere markedsmæssige og konkurrenceretlige hensyn.

Dommen illustrerer derved den funktionelle tilgang til forbrugerbeskyttelse, som også præger EU-Domstolens praksis i Banco-, Aziz- og Soledil-dommene. Fokus er ikke kun rettet mod den konkrete forbrugers situation, men mod den strukturelle effekt, som sådanne kontraktvilkår kan have på markedet og forbrugerens mobilitet.

Et centralt element i dommen er spørgsmålet om, hvorvidt frikøbsbeløbet reelt udgør et kontraktopsigelsesgebyr eller en form for erstatning for misligholdelse. Velkommen A/S gør gældende, at beløbet er begrundet i virksomhedens tab ved kundens opsigelse, herunder udgifter til kundeanskaffelse og tabt fortjeneste.⁶⁰

Sø- og Handelsretten inddrager Energistyrelsens notater om skifterelaterede gebyrer, hvoraf det fremgår, at

”... der ved elforsyningsloven og elleveringsbekendtgørelsen er en udtømmende regulering af, hvilke krav en elhandelsvirksomhed kan opkræve over for en forbruger eller lille virksomhed ved dennes opsigelse af en indgået aftale, hvorfor en aftale om, at kunden i stedet for kontraktbrudsgebyr skal betale dækningsbidrag (opgjort efter almindelige erstatningsretlige principper) vil være en omgåelse af loven og dens formål.”⁶¹

Det fremgår derfor, at et fastsat beløb kan udgøre en ulovlig konventionalbod eller et urimeligt kontraktvilkår. Vurderingen af dette er væsentlig, da den viser, at faste standardiserede gebyrer i forbrugeraftaler mødes med en tydelig skepsis, især når gebyret ikke er knyttet direkte til et konkret tab.

Derved illustrerer dommen en bevægelse væk fra den danske traditionelle obligationsretlige tilgang, hvor konventionalbøder og standardiserede misligholdelsesbeføjelser i højere grad har været

⁶⁰ BS-52204/2023-SHR, side 17

⁶¹ BS-52204/2023-SHR, side 17

acceptere. Derimod ses en tydelig påvirkning fra EU-rettens fokus på proportionalitet og reel forbrugerbeskyttelse.

Sø- og Handelsretten anlægger samtidig en strukturel vurdering af forbrugerens position. Der lægges vægt på, at forbrugeren befinder sig i en informationsmæssigt svagere position, og at standardiserede bindingsvilkår kan begrænse forbrugerens reelle mulighed for frit at skifte leverandør. Dette harmoniserer med EU-Domstolens faste praksis om den strukturelle ubalance mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende. Nævnt ovenstående i Aziz-dommen.

Dommen er også yderst interessant i forhold til gennemsigtighedskravet. Velkommen A/S gør det gældende, at

”Når man bliver kunde i Velkommen, så får man en ordrebekræftelse tilsendt med det samme. Reglerne om opsigelsesvarsel følger af disse. Frikøbsbeløbet har fremgået heraf.”⁶²

Sø- og Handelsretten anlægger imidlertid en bredere forståelse af gennemsigtighed, hvor det ikke alene er afgørende, om vilkåret sprogligt fremgår af aftalen, men om forbrugeren også reelt kan gennemskue betydningen og de konsekvenser der kan være i forbindelse med opsigelsen.

Denne tilgang ligger tæt op ad EU-Domstolens praksis i Kásler-dommen, hvor gennemsigtighed ikke kun forstås som grammatisk klarhed, men som en reel økonomisk forståelse. BS-52204/2023-SHR illustrerer dermed, hvordan EU-rettens udvidede gennemsigtighedsbegreb gradvist påvirker dansk ret.

Et andet centralt aspekt er spørgsmålet om præventiv effekt. Her harmonerer Sø- og Handelsrettens tilgang med Banco-dommen, hvor EU-Domstolen understreger, at urimelige kontraktvilkår ikke bare skal modereres, men effektivt afskrækkes. Hvis erhvervsdrivende frit kan opkræve standardiserede frikøbsbeløb uden at have konkret tabsdokumentation, vil dette kunne skabe et økonomisk incitament til at oprette bindingsmekanismer, der begrænser forbrugernes mobilitet.

Derved illustrerer dommen den stigende betydning af præventive hensyn i dansk forbrugerret. Der hvor dansk aftaleret traditionelt set har været præget af konkrete rimelighedsvurderinger og

⁶² BS-52204/2023-SHR, side 20

kontraktbevarelse, viser BS-52204/2023-SHR fremgang mod en mere EU-retlig inspireret tilgang med fokus på effektiv markedskontrol og afskrækkelse.

Samtidig afspejler dommen den udvikling, som også ses i Aziz-dommen og Soledil-dommen, hvor domstolene tillægges en mere aktiv rolle i håndhævelsen af forbrugerbeskyttelsen. Derved fungerer Sø- og Handelsretten ikke bare som en passiv konfliktløser, men som en aktiv garant for de beskyttelseshensyn vi ser igennem EU-retten.

Således illustrerer dommen den fortsatte europæisering af dansk kontraktret. Dommen viser, at de danske domstole i stigende grad fortolker og anvender nationale regler i lyset af EU-retlige principper om gennemsigtighed, proportionalitet, effektivitet og strukturel forbrugerbeskyttelse.

Sammenfattende markerer BS-52204/2023-SHR et vigtigt udviklingstrin i dansk praksis om urimelige kontraktvilkår. Dommen understreger begrænsningerne for anvendelsen af standardiserede kontraktgebyrer i forbrugeraftaler og viser samtidig den betydelige indflydelse, som EU-retten har fået på dansk aftale- og forbrugerret.

6.6.1. Retlige konsekvenser

Dommen viser, at standardvilkår i forbrugeraftaler vil blive underlagt intensiv kontrol, særligt i de tilfælde, hvor vilkårene begrænser forbrugerens mulighed for frit at disponere på markedet. Sø- og Handelsretten fastslår, at gebyrer, der er opkrævet i strid med præceptiv forbrugerbeskyttelseslovgivning ikke vil kunne opretholdes.

Samtidig illustrerer dommen samspillet mellem aftalelovens rimelighedskontrol og den mere præceptive speciallovgivning. Et kontraktvilkår kan således tilsidesættes både som følge af urimelighed, men også som følge af direkte lovstridighed.

Retligt understøtter dommen udviklingen mod en mere intensiv materiel kontrol med standardiserede forbrugervilkår.

6.6.2. Faktiske konsekvenser

Dommen styrker forbrugernes beskyttelse mod skjulte eller urimelige økonomiske bindinger og gør det derfor lettere for forbrugeren at kunne kræve tilbagebetaling af disse ulovlige gebyrer.

For de erhvervsdrivende medfører dommen samtidig øgede krav til udformning af standartvilkår og abonnementsmodeller. Desuden medfører dommen også større risiko for ugyldighed og tilbagebetaling.

6.7. U 2024.1114 H

Dommen udgør en væsentlig nyere dom fra Højesteret om urimelige kontraktvilkår i forbrugerftaler og illustrerer samtidig den stigende betydning af EU-retten ved fortolkning af dansk aftale- og forbrugerret. Dommen er særligt relevant for specialets problemformulering, fordi den belyser samspillet mellem Aftalelovens § 38 c og de EU-retlige krav om gennemsigtighed, effektiv forbrugerbeskyttelse og kontrol med standartvilkår.

I dommen U 2024.1114 H går spørgsmålet på, hvorvidt forbrugere ved køb på hjemmesiderne Buuks.dk, Plus.dk og Sayve.dk gyldigt har indgået løbende abonnementsaftaler i forbindelse med deres varekøb, samt om virksomhederne i modsat fald er forpligtede til at tilbagebetale de opkrævede abonnementsbetalinger. Sagen udspringer af Forbrugerombudsmandens påstand om, at abonnementsvilkårene ikke er præsenteret på en måde, der gør det tilstrækkeligt klart for forbrugerne, at de samtidig med varekøb indgår en løbende betalingsforpligtelse.⁶³

Sagen illustrerer især betydningen af gennemsigtighed og klar information i digitale aftaleprocesser samt betydningen af, at forbrugeren afgiver et informeret og udtrykkeligt samtykke til en løbende abonnementsordning. Højesterets dom ligger dermed i forlængelse af den udvikling, som også ses i EU-domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår og effektiv forbrugerbeskyttelse.

Højesteret skal konkret tage stilling til, om den måde, som abonnementsaftalerne er blevet præsenteret på i bestillingsforløbet, opfylder kravene til klarhed og gennemsigtighed efter forbrugerftaleretten og markedsføringsretten. Det centrale spørgsmål er således, om den gennemsnitlige forbruger med tilstrækkelig tydelighed bliver gjort opmærksom på, at varekøbet samtidig indebærer oprettelse af et løbende abonnement med efterfølgende betalingsforpligtelser.

⁶³ U 2024.1114 H, s. 1

” Det er vores opfattelse, at din klients hjemmeside er vildledende i strid med markedsføringslovens §§ 5 og 6, sammenholdt med § 8, da det ikke fremgår tilstrækkelig tydeligt, at man tegner et medlemskab til 89 kr. om måneden, hvis man køber et produkt. ”⁶⁴

Den fremgår af dommen, at abonnementsoplysningerne indgår som en del af bestillingsforløbet på hjemmesiden, hvor,

” Man befinder sig således på det tidspunkt i bestillingsforløbet, hvor kunden så at sige »trykker på knappen« og gennemfører ordren — ordresiden. ”⁶⁵

Samtidig med at forbrugeren laver et varekøb, bliver der oprettet medlemskaber eller abonnementsordninger, der medfører løbende betalinger. Forbrugerombudsmanden gør det gældende, at oplysningerne om abonnement ikke fremstår tilstrækkelig tydeligt og at forbrugeren derfor ikke har afgivet et gyldigt samtykke.

Forbrugerombudsmanden mener dermed, at

”... må webbutikken kun trække de fremtidige betalinger for abonnementet via betalingskortet, hvis forbrugeren har givet et samtykke til, at webbutikkerne selv trækker betalingerne fra forbrugernes konti. ”⁶⁶

Højesteret lægger vægt på den samlede præsentation af bestillingsforløbet og vurderer ikke blot enkelte tekststykker isoleret. Domstolen foretager derimod en helhedsvurdering af bestillingssidernes opbygning, placering af abonnementsoplysningerne, tekstens fremhævelse, samt den måde betalingsforpligtelsen er blevet kommunikeret til forbrugeren på.

Dette klarlægger sagsøgtes opfattelse om, at

”... størsteparten af deres kunder reelt læser og forstår vilkårene for at handle til medlemspris, og dermed bevidst træffer valget om, hvorvidt de vil tegne et abonnement eller ej — ellers ville de sagsøgte ikke fortsætte deres virksomhed. ”⁶⁷

⁶⁴ U 2024.1114 H, s. 13

⁶⁵ U 2024.1114 H, s. 35

⁶⁶ U 2024.1114 H, s. 16

⁶⁷ U 2024.1114 H, s. 33

Højesteret understreger, at gennemsigtighedsvurderingen ikke alene afhænger af, om oplysningerne formelt er til stede, men om de også reelt er egnet til at sikre, at forbrugeren forstår aftalens indhold og konsekvenser. Højesteret fandt, at abonnementsvilkårene ikke er præsenteret på en tilstrækkeligt klar og fremhævet måde til, at forbrugeren med sikkerhed må forstå, at der bliver indgået en løbende abonnementsaftale. Der lægges derfor vægt på, at abonnementets eksistens og de økonomiske konsekvenser heraf ikke fremstår med den nødvendige tydelighed i bestillingsforløbet. Højesteret markerer derved, at

”...forbrugeren ved aftaler, der indgås via hjemmesider, er i stand til fuldt ud at læse og forstå de vigtigste elementer i aftalen, før forbrugeren afgiver sin ordre, hvorfor disse elementer skal angives i tæt tilknytning til den bekræftelse, der kræves for at afgive ordren...”⁶⁸

Dommen illustrerer et centralt forbrugerretligt princip om, at væsentlige betalingsforpligtelser skal fremgå klart og tydeligt på tidspunktet for aftaleindgåelsen. Det er ikke tilstrækkeligt, at oplysningerne alene kan udledes ved en nærmere gennemgang af handelsbetingelserne eller mindre fremhævede tekstfelter. Forbrugeren skal have en reel mulighed for at forstå, hvad der accepteres.

”Højesteret finder på den baggrund, at Group Buy, Buuks.dk og Sayve - med den afgrænsning der fremgår af Forbrugerombudsmandens påstande med hensyn til ordresider og tidsperioder - skal påbydes at tilbagebetale alle abonnementsbetalinger, der er modtaget senere end tre år før sagernes anlæg, dvs. den 30. oktober 2017 eller senere, med renter fra opkrævningstidspunkterne.”⁶⁹

Tilbagebetalingen understreger dommens væsentlige fokus på effektiv forbrugerbeskyttelse og på, at erhvervsdrivende bærer risikoen for uklare eller utilstrækkeligt gennemsigtige aftaleprocesser.

Dommen har en principiel betydning for digitale abonnementsaftaler og standardiserede online bestillingsforløb. Den viser, at danske domstole anlægger en forholdsvis streng vurdering af gennemsigtighed og samtykke ved digitale forbrugeraftaler, især hvor der etableres løbende betalingsforpligtelser.

Samtidig viser dommen en tydelig påvirkning fra EU-rettens forbrugerbeskyttende hensyn. Selvom Højesteret ikke direkte foretager en udførlig analyse af Direktiv 93/13/EØF, er dommens fokus på

⁶⁸ U 2024.1114 H, s. 61

⁶⁹ U 2024.1114 H, s. 65

gennemsigtighed, informationsniveau og reel forbrugerforståelse i klar overensstemmelse med EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår.

Dommen kan derfor ses som et udtryk for en fortsat europæisering af dansk aftaleret, hvor de nationale domstole i stigende grad lægger vægt på effektiv forbrugerbeskyttelse, gennemsigtighed og den erhvervsdrivendes informationsansvar ved vurdering af standartvilkår i forbrugeraftaler.

6.7.1 Retlige konsekvenser

Højesterets dom markerer en skærpelse i håndhævelsen af Forbrugeraftalelovens præceptive regler om samtykke og betalingsforpligtelser i abonnementsaftaler. Dommen understreger, at en erhvervsdrivende ikke kan støtte ret på et betalingskrav, hvis aftaleindgåelsen ikke opfylder lovens krav om at have kommunikeret klart og tydeligt.

Dommen afspejler samtidig EU-rettens gennemsigtighedsprincip, idet forbrugeren skal have en reel mulighed for at kunne forstå betalingsforpligtelsen og de økonomiske konsekvenser, der vil komme heraf.

Retligt illustrerer dommen en udvikling hen mod en mere materiel vurdering af forbrugeren samtykke og forståelse frem for en formel accept alene.

6.7.2 Faktiske konsekvenser

Dommen styrker forbrugernes mulighed for at kunne kræve tilbagebetaling ved ulovlige abonnementsordninger og giver deraf en større beskyttelse mod skjulte betalingsmekanismer.

For de erhvervsdrivende skærpes kravene til deres digitale salgsprocesser, abonnementsmodeller og informationsdesign.

6.8. U 2024.1699 H

U 2024.1699 H angår spørgsmålet om, hvorvidt en låneaftale kan danne grundlag for tvangsfuldbyrdelse, når der er usikkerhed om, hvorvidt kreditgiveren har opfyldt sin pligt til at foretage en kreditværdighedsvurdering efter kreditaftalelovens § 7 c. Sagen er principiel, fordi

landsretten direkte forbinder manglende kreditværdighedsvurdering med muligheden for ugyldighed efter aftalelovens § 38 c, jf. § 36, og dermed knytter kreditaftalelovens forbrugerbeskyttende regler sammen med den aftaleretlige ugyldighedslære.⁷⁰

Sagen udsprang af, at Lowell Danmark A/S anmodede fogedretten om at foretage udlæg hos skyldneren A på baggrund af en kreditaftale indgået med Basisbank A/S i juli 2016. Lowell Danmark A/S havde overtaget kravet fra Basisbank A/S og gjorde gældende, at der var foretaget kreditværdighedsvurdering i forbindelse med låneoptagelsen.⁷¹

A gør under sagen gældende, at han ikke selv mener at have optaget lånet, men derimod har fået misbrugt sit NemID og at han på tidspunktet for låneoptagelsen har befundet sig i et omfattende misbrug og derfor har haft betydelig gæld til det offentlige. Han forklarer desuden, at han mener, at han allerede på dette tidspunkt er registreret i RKI.⁷²

Fogedretten finder indledningsvis ikke, at A har godtgjort, at hans NemID er blevet misbrugt, og lægger derfor til grund, at låneaftalen er indgået af ham selv. Fogedretten tillægger det blandt andet betydning, at låneaftalen er underskrevet med A's NemID, der er sendt e-mail til en mailadresse tilhørende A, samt at

*” A har udvist passivitet ved ikke på et tidligere tidspunkt at have gjort gældende, at der ikke var foretaget korrekt kreditværdighedsvurdering. A har afdraget på kravet i tiden fra marts 2017 til april 2022, og han har derfor været betalingsdygtig. ... A har foretaget indbetalinger på lånet og ikke fremkom med indsigelser under fagedmødet den 12. januar 2017, kan ikke føre til andet resultat.”*⁷³

Sagens centrale problemstilling angår herefter kreditgiverens overholdelse af kreditaftalelovens § 7 c.

⁷⁰ U 2024.1699 H, s. 3

⁷¹ U 2024.1699 H, s. 3

⁷² U 2024.1699 H, s. 2

⁷³ U 2024.1699 H, s. 2

” Efter kreditaftalelovens § 7 c, stk. 1, skal kreditgiveren inden kreditaftalens indgåelse vurdere forbrugers kreditværdighed på grundlag af fyldestgørende oplysninger, der, hvor det er relevant, indhentes hos forbrugeren og, hvor det er nødvendigt, ved søgning i relevante databaser. ”⁷⁴

Landsretten foretager en forholdsvis grundig gennemgang af bestemmelsens forarbejder og fremhæver, at bestemmelsen er blevet indført som led i implementeringen af forbrugerkreditdirektivet fra 2008. Retten citerer direkte forarbejdernes understregning af, at

” Den foreslåede § 7 c svarer til dels til forbrugerkreditdirektivets artikel 8 og fastslår, at kreditgiveren vil være forpligtet til at vurdere forbrugers kreditværdighed inden en kreditaftale indgås. Kreditvurdering af forbrugeren er ikke reguleret i den gældende kreditaftalelov. ”⁷⁵

Denne del af kendelsen er væsentlig, fordi landsretten dermed tydeligt fremhæver bestemmelsens forbrugerbeskyttende formål. Kreditværdighedsvurderingen fremstilles ikke alene som en administrativ eller finansiel formalitet, men som en central beskyttelsesmekanisme, der skal forhindre uansvarlig långivning til økonomisk sårbare forbrugere.

Landsretten konstaterer herefter, at Lowell Danmark A/S alene har fremlagt generelle oplysninger om Basisbank A/S’ sædvanlige procedurer for kreditvurdering. Det bliver blandt andet oplyst, at banken generelt foretog kontrol i RKI, Debitorregisteret, samt via eSKAT.⁷⁶

Retten lægger imidlertid vægt på, at

” Proceserklæringen er ikke fremlagt. Der er endvidere ikke fremlagt konkrete oplysninger om en kreditværdighedsvurdering vedrørende det omhandlede lån. ”⁷⁷

Denne bevismæssige vurdering er central i dommen. Landsretten accepterer ikke, at generelle oplysninger om en banks standardprocedurer kan erstatte konkret dokumentation for, at kreditværdighedsvurderingen faktisk er foretaget i relation til den enkelte låntager.

⁷⁴ U 2024.1699 H, s. 3

⁷⁵ U 2024.1699 H, s. 3

⁷⁶ U 2024.1699 H, s. 4

⁷⁷ U 2024.1699 H, s. 4

Landsretten lægger samtidig vægt på, at A på tidspunktet for låneoptagelsen tilsyneladende befinder sig i en betydeligt belastet økonomisk og personlig situation. Der bliver navnlig henvist til forklaringerne om langvarigt misbrug, offentlig gæld, og mulig registrering i RKI.

Kendelsen er særligt principiel, fordi landsretten direkte anerkender, at grov tilsidesættelse af kreditværdighedspligten kan få obligationsretlige ugyldighedsvirkninger. Retten udtalte således udtrykkeligt, at

” Under disse omstændigheder tiltræder landsretten, at der foreligger sådanne omstændigheder, at det ikke kan afvises, at låneaftalen helt eller delvist kan tilsidesættes som ugyldig i medfør af aftalelovens § 38 c, jf. § 36.”⁷⁸

Dermed etablerer landsretten et væsentligt bindeled mellem kreditaftalelovens offentligretlige regulering, og aftalerettens civilretlige ugyldighedsregler.

Dette er centralt, fordi kreditaftalelovens § 7 c hverken efter ordlyden eller forarbejderne direkte foreskriver civilretlig ugyldighed som sanktion. Landsretten udvikler derfor gennem kendelsen en mere intensiv forbrugerbeskyttende tilgang, hvor tilsidesættelse af kreditvurderingspligten kan få direkte betydning for aftalens gyldighed.

Kendelsen viser samtidig en tydelig påvirkning fra EU-retten. Kreditværdighedsvurderingen udspringer af forbrugerkreditdirektivet, og landsrettens fokus på effektiv forbrugerbeskyttelse, forebyggelse af uansvarlig kreditgivning, samt reel prøvelse af kreditgiverens adfærd er i klar overensstemmelse med EU-Domstolens generelle praksis om forbrugerbeskyttelse.

Selvom landsretten ikke direkte henviser til EU-Domstolens praksis om urimelige kontraktvilkår, er kendelsen metodisk og materielt på linje med den udvikling, der ses i blandt andet Banco-, Aziz- og Soledil-dommene, hvor hensynet til effektiv forbrugerbeskyttelse tillægges stor betydning.

Kendelsen illustrerer derved, hvordan de danske domstole i stigende grad anvender Aftalelovens § 38 c som et redskab til at sikre effektiv håndhævelse af EU-retlige forbrugerbeskyttelseshensyn.

⁷⁸ U 2024.1699 H, s. 4

Endegyldig er det væsentligt, at sagen alene angik spørgsmålet om fremme af fogedsagen. Landsretten tager således ikke endeligt stilling til låneaftalens ugyldighed, men alene til om der foreligger en sådan tvivl om aftalens gyldighed, at det er betænkeligt at fremme fogedsagen efter retsplejelovens § 501, stk. 1.⁷⁹

Dette understreger kendelsens processuelle betydning. Fogedretten kan ikke uden videre fremme tvangsfuldbyrdelse, når der foreligger væsentlige indsigelser om aftalens gyldighed og manglende overholdelse af centrale forbrugerbeskyttende regler.

6.8.1 Retlige konsekvenser

Kendelsen viser, at rimelighedskontrol efter Aftalelovens § 36 og § 38 c også har betydning i fogedretten og ikke alene i almindelige civile retssager. Vestre Landsret fastslår, at en udlægsforretning ikke kan fremmes, når det ikke kan udelukkes, at låneaftalen helt eller delvist kan tilsidesættes som urimelig.

Kendelsen afspejler tydeligt påvirkningen af EU-Domstolens praksis, særligt Banco-dommen og Aziz-dommen, hvor den nationale domstol pålægges en aktiv kontrolforpligtelse i relation til urimelige kontraktvilkår. Retligt indebærer kendelsen dermed en begrænsning af kreditors adgang til tvangsfuldbyrdelse på baggrund af standardiserede forbrugeraftaler.

6.8.2 Faktiske konsekvenser

Kendelsen styrker forbrugernes retssikkerhed i fogedsager og giver en øget mulighed for at få en prøvelse af urimelige lånevilkår før gennemførelse af udlæg.

For långiver medfører kendelsen samtidig øgede dokumentationskrav samt en større risiko for at få en forsinket eller afvist tvangsfuldbyrdelse.

⁷⁹ U 2024.1699 H, s. 4

7. Diskussion

Reguleringen af urimelige kontraktvilkår i forbrugerftaler befinder sig i dag i et markant spændingsfelt mellem klassiske obligationsretlige principper og den moderne EU-retlige forbrugerbeskyttelse. Specialets analyse viser, at området ikke længere kan forstås ud fra en traditionel national aftaleretlig tilgang alene, idet EU-Domstolens praksis i stigende grad former både de materielle og processuelle rammer for medlemsstaternes regulering af forbrugerftaler. Udviklingen i både EU-Domstolens og danske domstoles praksis viser, at beskyttelsen af forbrugeren i stigende grad prioriteres over hensynet til den traditionelle aftalefrihed og kontraktstabilitet.

Denne udvikling rejser en række principielle spørgsmål om forholdet mellem aftalefrihed og forbrugerbeskyttelse, om medlemsstaternes obligationsretlige og procesretlige autonomi samt om de nationale domstoles rolle i håndhævelsen af EU-retten. Et centralt spørgsmål er samtidig, om EU-Domstolen gennem sin praksis reelt har udviklet en selvstændig europæisk kontraktretlig beskyttelsesmodel, som i stigende grad udfordrer de nationale obligationsretlige traditioner.

Den klassiske danske aftaleret bygger historisk på forestillingen om partsautonomi og aftalefrihed samt princippet om *pacta sunt servanda*, hvorefter gyldigt indgåede aftaler skal holdes.

Udgangspunktet har været, at parterne selv er nærmest til at disponere over deres retsforhold, og at domstolene alene undtagelsesvist bør gribe ind i indgåede aftaler. Disse principper har været tæt forbundet med hensynet til omsætningssikkerhed, forudberegnelighed og kontraktstabilitet.

Dette afspejles tydeligt i både Aftalelovens systematik og den traditionelle anvendelse af Aftalelovens § 36. Bestemmelsen er karakteriseret ved en fleksibel og konkret rimelighedsvurdering, hvor domstolene foretager en samlet afvejning af aftalens indhold, parternes forhold og omstændighederne ved aftalens indgåelse. Aftalelovens § 36 er således tæt knyttet til den danske obligationsretlige tradition om proportionalitet, konkret rimelighed og kontraktbevarelse.

Udviklingen i moderne kontraktret, særligt under påvirkning af EU-retten, viser imidlertid en bevægelse væk fra et rent formelt aftalebegreb og mod en mere materiel vurdering af kontraktens rimelighed, gennemsigtighed og balance. Dette skyldes især erkendelsen af, at forbrugeren i nutidens massekontrakter ofte ikke har reel mulighed for at påvirke aftalens indhold, og at aftalefriheden derfor i praksis kan være formålsløs. Standardiserede kontrakter, digitale abonnementsordninger og komplekse finansielle produkter skaber ofte en betydelig informationsmæssig og økonomisk ubalance mellem den erhvervsdrivende og forbrugeren.

Denne udvikling kommer tydeligt til udtryk gennem aftalelovens § 36 og § 38 c, som giver adgang til at tilsidesætte urimelige kontraktvilkår. Bestemmelserne fungerer som fleksible generalklausuler, der giver domstolene mulighed for at foretage en konkret helhedsvurdering af aftaleforholdet. Særligt § 38 c viser, at forbruger aftaler underlægges en mere intensiv rimelighedskontrol end almindelige kontraktforhold, fordi forbrugeren anses som den svagere part.

Historisk set har § 36 fungeret som den generelle danske rimelighedsbestemmelse, mens § 38 c specifikt implementerer direktiv 93/13/EØF og retter sig mod forbruger aftaler. Udviklingen i EU-Domstolens praksis indebærer imidlertid, at § 38 c i stigende grad får et selvstændigt EU-retligt indhold. Dette kan føre til en gradvis forskydning mellem de to bestemmelser. Hvor § 36 fortsat bygger på fleksibilitet og konkret rimelighed, præges § 38 c i højere grad af EU-retlige hensyn om prævention, effektivitet og strukturel beskyttelse.

EU-retten har haft afgørende betydning for, hvor intensiv denne kontrol er blevet. Dette ses især gennem direktiv 93/13/EØF samt EU-Domstolens praksis, hvor effektivitetsprincippet, gennemsigtighedsprincippet og ex officio-princippet har fået central betydning.

Banco-dommen markerer et væsentligt skifte i forståelsen af domstolenes rolle. Dommen fastslår, at nationale domstole er forpligtet til af egen drift at undersøge, om kontraktvilkår er urimelige.

Dermed bliver kontrollen med urimelige vilkår ikke længere afhængig af, om forbrugeren selv gør ugyldighed gældende. Dette er væsentligt, fordi EU-Domstolen anerkender, at forbrugeren ofte mangler både juridisk indsigt og økonomiske ressourcer til effektivt at anfægte urimelige vilkår.

Ex officio-princippet medfører derfor, at ansvaret for håndhævelsen af forbrugerbeskyttelsen i betydeligt omfang flyttes fra forbrugeren til domstolene. Domstolene får dermed en aktiv rolle som garant for EU-rettens effektive gennemførelse. Dette markerer et væsentligt brud med den traditionelle civilprocesretlige tanke om, at domstolene alene skal tage stilling til de anbringender, som parterne selv fremfører.

Dommen indebærer samtidig en væsentlig begrænsning af medlemsstaternes procesautonomi.

Nationale regler kan ikke opretholdes, hvis de svækker den praktiske virkning af EU's forbrugerbeskyttelse. Dette illustrerer den stigende EU-retlige påvirkning af nationale processuelle regler og viser, at effektiv håndhævelse vægtes højere end nationale hensyn til procesøkonomi og retssikkerhed i traditionel forstand.

Effektivitetsprincippet har således fået afgørende betydning for udviklingen af national procesret på forbrugerområdet. Nationale regler må ikke gøre det praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt for forbrugeren at håndhæve de rettigheder, som følger af EU-retten. Dette princip

fungerer derfor som en væsentlig begrænsning af medlemsstaternes frihed til selv at fastlægge processuelle regler.

Banco-dommen illustrerer samtidig, at EU-retten ikke blot søger at genoprette balancen i den konkrete kontraktrelation, men også at skabe en generel præventiv effekt på markedet. Domstolen understreger, at urimelige kontraktvilkår som udgangspunkt skal bortfalde uden mulighed for national kontraktmodifikation. Denne tilgang indebærer et markant skifte i kontraktrettens funktion. Hvor national aftaleret traditionelt set har været orienteret mod konfliktløsning mellem konkrete aftaleparter, anvender EU-retten i højere grad kontraktretten som et reguleringsinstrument til styring af markedet og erhvervsdrivendes adfærd.

Banco-dommen illustrerer dermed, at EU-rettens forbrugerbeskyttelse ikke alene har et individuelt beskyttelsesformål, men også et strukturelt og markedsregulerende formål. Ved at afskære nationale domstole fra at "redde" urimelige vilkår søger EU-Domstolen at skabe et stærkere incitament for virksomheder til at udforme rimelige standardvilkår fra begyndelsen.

Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt EU-retten dermed bevæger sig væk fra den klassiske civilretlige tankegang og i retning af en mere offentligretligt præget reguleringsmodel.

Forbrugerretten får i stigende grad karakter af markedskontrol frem for traditionel obligationsret.

Udviklingen kan samtidig ses som et udtryk for, at EU-Domstolen i høj grad anerkender de strukturelle forhold på moderne forbrugermarkeder. Standardiserede massekontrakter, digital handel og komplekse finansielle produkter betyder, at forbrugeren sjældent befinder sig i en reel forhandlingssituation. Forestillingen om ligeværdige aftaleparter fremstår derfor i mange tilfælde mere teoretisk end praktisk.

EU-Domstolens praksis kan på denne baggrund forstås som et forsøg på at korrigere de asymmetrier, som præger moderne forbrugeraftaler. Dette ses tydeligt i både Aziz-, Kásler- og Soledil-dommene, hvor Domstolen konsekvent fremhæver den strukturelle ubalance mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende.

Denne udvikling blev yderligere styrket i Aziz-dommen, hvor EU-Domstolen fastslog, at nationale regler om tvangsfuldbyrdelse ikke må forhindre en reel prøvelse af urimelige kontraktvilkår.

Dommen illustrerer tydeligt, at EU-retten ikke alene påvirker materiel kontraktret, men også nationale regler om fagedret og tvangsfuldbyrdelse.

Aziz-dommen er særligt væsentlig, fordi den viser, at konsekvenserne af urimelige kontraktvilkår ikke alene er teoretiske. I sagen havde de urimelige vilkår direkte betydning for forbrugers mulighed for at beholde sin bolig. EU-Domstolen lægger derfor afgørende vægt på, at

domstolskontrollen skal være reel og effektiv, før irreversible konsekvenser som tvangsauktion gennemføres.

Dette hensyn genfindes i U.2024.1699 VLK, hvor Vestre Landsret nægtede at fremme en udlægsforretning, fordi det ikke kunne udelukkes, at låneaftalen kunne tilsidesættes efter aftalelovens § 38 c, jf. § 36. Kendelsen illustrerer tydeligt, hvordan EU-rettens krav om effektiv forbrugerbeskyttelse har påvirket dansk fogedret. Fogedretten foretager ikke længere blot en formel prøvelse af kreditors krav, men må også tage stilling til aftalegrundlagets rimelighed og gyldighed. Udviklingen indebærer dermed en bevægelse fra en traditionel formel aftaleret til en mere materiel gyldighedskontrol, hvor domstolene i stigende grad vurderer kontraktens indhold og balance frem for alene dens formelle indgåelse.

Særligt Kásler-dommen illustrerer denne udvikling. Dommen markerer et væsentligt skifte i forståelsen af gennemsigtighedsbegrebet. Hvor national aftaleret traditionelt har lagt vægt på formel klarhed og sproglig forståelighed, udvikler EU-Domstolen et bredere og mere materielt gennemsigtighedsbegreb.

Det afgørende bliver ikke længere alene, om vilkåret grammatisk kan forstås, men om forbrugeren faktisk er i stand til at overskue vilkårets økonomiske konsekvenser. Denne tilgang indebærer en væsentlig udvidelse af den erhvervsdrivendes informationsforpligtelser.

Konsekvensen er, at et kontraktvilkår kan være sprogligt korrekt formuleret og alligevel tilsidesættes som urimeligt, hvis forbrugeren ikke reelt har haft mulighed for at forstå vilkårets økonomiske betydning. Dette er særligt relevant i moderne standardiserede kontraktforhold og digitale aftaler, hvor kompleksiteten ofte er betydelig.

Udviklingen styrker utvivlsomt forbrugerbeskyttelsen, men den rejser samtidig væsentlige retssikkerhedsmæssige spørgsmål. Jo mere materielt og funktionelt gennemsigtighedsbegrebet bliver, desto vanskeligere kan det blive for erhvervsdrivende at forudsige, hvornår et kontraktvilkår opfylder kravene.

Der opstår dermed en risiko for øget retlig usikkerhed. Hvis gennemsigtighedsbegrebet udvikler sig til en relativt ubestemt standard baseret på domstolenes efterfølgende vurdering af forbrugers forståelsesmuligheder, kan det blive vanskeligt for virksomheder at indrette sig sikkert. Dette illustrerer et generelt spændingsfelt i EU-Domstolens praksis mellem fleksibel forbrugerbeskyttelse og hensynet til retlig forudsigelighed.

Denne udvikling ses tydeligt i U.2024.1114 H samt BS-52204/2023-SHR, hvor domstolene lagde vægt på, om forbrugeren reelt havde forstået betalingsforpligtelserne og de økonomiske

konsekvenser af aftalen. Dommene viser, at dansk ret i stigende grad lægger vægt på reel og informeret accept frem for blot formel accept. Det er ikke længere tilstrækkeligt, at forbrugeren teknisk set har accepteret et vilkår, hvis aftaleprocessen eller informationsniveauet ikke har gjort det muligt at forstå aftalens konsekvenser.

Disse domme illustrerer samtidig, hvordan digitaliseringen har skabt nye udfordringer i forbrugerretten. Automatiske abonnementsfornyelser, uklare betalingsflows og standardiserede onlinevilkår kan skabe betydelige ubalancer mellem erhvervsdrivende og forbrugere. Domstolene reagerer derfor med en mere intensiv kontrol af gennemsigtighed, samtykke og informationsniveau.

Et andet centralt diskussionspunkt vedrører de nationale domstoles rolle. Aziz- og Soledil-dommene viser, at EU-Domstolen i stigende grad pålægger nationale domstole en aktiv rolle i håndhævelsen af forbrugerbeskyttelsen.

Traditionelt har domstolene i civilprocessen primært fungeret som neutrale konfliktløser, hvor det er parterne selv, der bestemmer sagens rammer og påstande. EU-Domstolens praksis udfordrer imidlertid denne klassiske procesretlige model.

Særligt kravet om ex officio-kontrol indebærer, at domstolene i et vist omfang pålægges at agere som aktive beskyttere af forbrugeren – også i situationer, hvor forbrugeren ikke selv har påberåbt sig urimelighed.

Denne udvikling rejser principielle spørgsmål om forholdet mellem kontradiktionsprincippet, partsautonomien og EU-rettens effektivitetsprincip.

På den ene side kan udviklingen forsvares med, at forbrugeren ofte mangler de juridiske og økonomiske ressourcer til effektivt selv at håndhæve sine rettigheder. Hvis domstolene anlægger en rent passiv rolle, risikerer beskyttelsen efter direktiv 93/13/EØF at blive illusorisk.

På den anden side kan det diskuteres, om EU-Domstolen dermed forskyder domstolens rolle fra neutral konfliktløser til aktiv regulator. Dette kan potentielt udfordre grundlæggende nationale procesretlige principper.

Soledil-dommen illustrerer denne problematik særligt tydeligt. Dommen viser, at selv grundlæggende processuelle principper som retskraft i visse tilfælde må vige for hensynet til effektiv forbrugerbeskyttelse.

Dette rejser principielle spørgsmål om balancen mellem retssikkerhed og effektivitet.

Retskraftsprincippet spiller en central rolle i nationale retssystemer, fordi det sikrer stabilitet, forudsigelighed og tillid til retsafgørelser.

Når EU-Domstolen begrænser anvendelsen af sådanne grundlæggende nationale principper, kan det diskuteres, om effektivitetsprincippet tillægges for stor vægt på bekostning af retssikkerhedshensyn. Omvendt viser praksis også, at en rent formel adgang til domstolsprøvelse ikke nødvendigvis sikrer reel forbrugerbeskyttelse. Hvis nationale procesregler i praksis gør det vanskeligt for forbrugeren at få prøvet urimelige kontraktvilkår, undermineres direktivets formål.

EU-Domstolens praksis må derfor også forstås som et forsøg på at sikre, at medlemsstaternes håndhævelsessystemer fungerer effektivt i praksis og ikke blot på papiret.

Et centralt spørgsmål er herefter, hvilke konsekvenser tilsidesættelsen af urimelige kontraktvilkår har for aftalens gyldighed og opretholdelse.

Udgangspunktet efter EU-retten er, at urimelige kontraktvilkår ikke binder forbrugeren. Dette følger direkte af direktiv 93/13/EØF. Banco-dommen fastslår desuden, at nationale domstole som udgangspunkt ikke må omskrive eller moderere urimelige vilkår for at redde aftalen. Formålet er at sikre en præventiv effekt, således at erhvervsdrivende afholdes fra at anvende urimelige vilkår. Hvis domstolene frit kunne tilpasse urimelige vilkår til et rimeligt niveau, ville virksomhederne fortsat have incitament til at anvende aggressive standardvilkår, da risikoen alene ville være en efterfølgende regulering.

EU-Domstolen har dog samtidig anerkendt, navnlig i Kásler-dommen, at aftalen i visse tilfælde kan opretholdes ved udfyldning med deklatoriske nationale regler, hvis bortfald af hele aftalen vil stille forbrugeren dårligere. Dette illustrerer, at EU-retten ikke alene beskytter forbrugeren mod urimelige vilkår, men også søger at beskytte forbrugeren mod urimelige konsekvenser af aftalens bortfald.

Der opstår dermed et komplekst spændingsfelt mellem hensynet til effektiv forbrugerbeskyttelse, hensynet til aftalens opretholdelse, og hensynet til kontraktstabilitet.

I dansk ret håndteres dette gennem en konkret vurdering efter aftalelovens § 36 og § 38 c, hvor domstolene kan tilsidesætte enkelte vilkår, ændre vilkår, eller i særlige tilfælde lade hele aftalen bortfalde.

Udviklingen i EU-retten trækker imidlertid i retning af en mere konsekvent tilsidesættelse af urimelige vilkår frem for reguleringer. Dette udfordrer den traditionelle danske tilgang, hvor domstolene historisk har været tilbageholdende med at lade hele aftaler bortfalde.

De nyere danske domme tyder samtidig på, at danske domstole allerede bevæger sig i retning af en mere EU-konform tilgang. Domstolene synes i stigende grad at lægge vægt på gennemsigtighed,

informationsasymmetri og præventiv effekt frem for traditionelle konkrete rimelighedsbetragtninger.

Dette understøtter udviklingen mod en mere europæiseret kontraktret, hvor nationale regler og principper i stigende grad må fortolkes i lyset af EU-rettens overordnede beskyttelseshensyn. Samtidig rejser udviklingen spørgsmål om grænserne for harmoniseringen. Direktiv 93/13/EØF er formelt et minimumsharmoniseringsdirektiv, hvilket traditionelt giver medlemsstaterne mulighed for at opretholde et højere beskyttelsesniveau.

EU-Domstolens praksis indebærer imidlertid, at medlemsstaternes skønsmargin i praksis begrænses betydeligt. Når Domstolen fastlægger detaljerede krav til både gennemsigtighed, ugyldighedsvirkninger og processuelle regler, reduceres medlemsstaternes reelle handlefrihed. Det kan derfor diskuteres, om udviklingen i realiteten bevæger sig tættere på fuld harmonisering, selvom direktivet formelt ikke er udformet som et fuldharmoniseringsdirektiv.

Afslutningsvis viser diskussionen, at reguleringen af urimelige kontraktvilkår i dag befinder sig i et komplekst og dynamisk spændingsfelt mellem national aftaleret og EU-ret, aftalefrihed og strukturel forbrugerbeskyttelse, kontraktbevarelse og præventiv ugyldighed, samt procesautonomi og effektivitetsprincippet.

EU-Domstolens praksis har medført en markant styrkelse af forbrugerbeskyttelsen og samtidig ændret kontraktrettens funktion fra primært at være konfliktløsende til også at være markedsregulerende og præventiv.

Udviklingen peger samlet på, at forbrugerretten i stigende grad udvikler sig til et selvstændigt EU-retligt beskyttelsessystem, hvor nationale regler og principper må underordnes de overordnede EU-retlige hensyn om effektivitet, gennemsigtighed og reel forbrugerbeskyttelse.

8. Konklusion

Specialet har undersøgt, i hvilket omfang urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler kan tilsidesættes efter dansk ret i lyset af EU-retten, samt hvilke konsekvenser dette har for aftalens gyldighed. Undersøgelsen har særligt fokuseret på samspillet mellem Aftaleloven § 38 c, Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår og den praksis, som er udviklet af EU-Domstolen og de danske domstole.

Analysen viser overordnet, at reguleringen af urimelige kontraktvilkår i dag ikke længere kan forstås som et rent nationalt aftaleretligt spørgsmål. Området er i væsentligt omfang blevet europæiseret gennem EU-Domstolens praksis, som har udviklet en selvstændig EU-retlig forståelse af både urimelighedsbegrebet, gennemsigtighedskravet og retsvirkningerne af ugyldighed.

Det kan på baggrund af analysen konstateres, at Aftalelovens § 38 c må fortolkes og anvendes i overensstemmelse med Direktiv 93/13/EØF og EU-Domstolens praksis. Den nationale rimelighedsvurdering er således ikke længere udelukkende præget af traditionelle danske obligationsretlige principper om aftalefrihed, proportionalitet og kontraktbevarelse. I stedet er vurderingen i stigende grad påvirket af EU-retlige hensyn om effektivitet, prævention og strukturel forbrugerbeskyttelse.

Analysen af Banco-dommen viste, at EU-Domstolen anlægger en markant mere restriktiv tilgang til urimelige kontraktvilkår end den traditionelle danske obligationsret. Domstolen fastslog her, at nationale domstole som udgangspunkt ikke må modificere urimelige kontraktvilkår, men alene undlade at anvende dem. Dette blev begrundet med hensynet til direktivets præventive effekt, idet erhvervsdrivende ellers fortsat ville have incitament til at anvende urimelige vilkår, hvis risikoen alene bestod i, at vilkåret senere kunne reduceres til et rimeligt niveau.

Banco-dommen markerer dermed et væsentligt brud med den traditionelle danske tilgang efter Aftalelovens § 36, hvor domstolene historisk har haft en betydelig adgang til at tilpasse eller modificere urimelige kontraktvilkår. EU-retten introducerer derimod en mere sanktionerende tilgang, hvor tilsidesættelsen af urimelige vilkår også har et bredere markedsregulerende og præventivt formål.

Analysen af Aziz-dommen viste samtidig, at EU-rettens beskyttelse ikke alene omfatter kontraktens materielle indhold, men også de processuelle rammer for håndhævelsen af forbrugerbeskyttelsen. EU-Domstolen understregede her, at nationale processuelle regler ikke må gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt for forbrugeren at gøre sine rettigheder gældende. Dommen tydeliggjorde dermed betydningen af effektivitetsprincippet som et centralt fortolkningsprincip inden for EU's forbrugerret.

Aziz-dommen illustrerer samtidig den stigende europæisering af national procesret.

Medlemsstaternes procesautonomi er ikke absolut, men begrænses af kravet om reel og effektiv forbrugerbeskyttelse. Nationale domstole pålægges derfor en mere aktiv rolle i kontrollen af urimelige kontraktvilkår.

Denne udvikling blev yderligere understreget i analysen af Soledil-dommen, hvor EU-Domstolen gik endnu videre og fastslog, at selv grundlæggende nationale principper som retskraft i visse tilfælde må vige for hensynet til effektiv forbrugerbeskyttelse. Dommen illustrerer dermed, at EU-retten ikke alene harmoniserer materielle regler om urimelige kontraktvilkår, men også i stigende grad påvirker medlemsstaternes håndhævelsessystemer og procesretlige strukturer.

Analysen af Kásler-dommen viste desuden, at EU-Domstolen har udviklet et udvidet gennemsigtighedsbegreb. Gennemsigtighed forstås ikke længere alene som sproglig klarhed, men også som reel økonomisk forståelighed. Det afgørende er dermed, om forbrugeren faktisk har haft mulighed for at forstå de økonomiske konsekvenser af kontraktvilkåret.

Denne udvikling markerer et skifte fra en formalistisk kontraktretlig tilgang til en mere materiel og funktionel beskyttelse af forbrugeren. EU-Domstolen lægger i stigende grad vægt på den reelle balance mellem parterne frem for den formelle aftalefrihed.

Kásler-dommen nuancerede samtidig Banco-dommens ellers strenge tilgang til retsvirkningerne af ugyldighed. Hvor Banco-dommen opstillede et klart udgangspunkt om, at urimelige vilkår ikke må modificeres, anerkendte Kásler-dommen, at nationale domstole undtagelsesvist kan udfylde kontrakten med deklatorisk national ret, hvis kontraktens samlede bortfald ellers ville stille forbrugeren ringere.

EU-rettens ugyldighedsmodel fremstår dermed ikke absolut, men funktionel. Det afgørende hensyn er ikke nødvendigvis at sanktionere den erhvervsdrivende hårdest muligt, men at sikre den mest effektive beskyttelse af forbrugeren.

De analyserede danske domme viser samtidig, at dansk ret i stigende grad påvirkes af denne EU-retlige udvikling. Både BS-52204/2023-SHR og U 2024.1114 H illustrerer, at danske domstole i højere grad anlægger en strukturel vurdering af forbrugeraftaler og tillægger hensynet til gennemsigtighed, effektivitet og præventiv forbrugerbeskyttelse betydelig vægt.

Domstolene synes dermed i stigende grad at fortolke og anvende Aftalelovens § 38 c i lyset af EU-Domstolens praksis. Vurderingen af urimelige kontraktvilkår foretages ikke længere alene som en konkret national rimelighedsvurdering, men som led i en bredere EU-retlig beskyttelsesstruktur. Særligt gennemsigtighedskravet synes at have fået en væsentligt større betydning i dansk ret. De danske domme afspejler en udvikling, hvor det ikke længere er tilstrækkeligt, at et kontraktvilkår formelt fremgår af aftalen. Der stilles i stigende grad krav om, at forbrugeren reelt skal have mulighed for at forstå vilkårets økonomiske og praktiske konsekvenser.

Specialets analyse viser således, at forholdet mellem dansk ret og EU-retten på området er præget af en betydelig spænding. Dansk aftaleret bygger traditionelt på fleksibilitet, konkret rimelighedsvurdering og kontraktbevarelse, mens EU-retten i højere grad fokuserer på prævention, strukturel beskyttelse og effektiv markedskontrol.

Udviklingen i EU-Domstolens praksis indebærer derfor en væsentlig begrænsning af medlemsstaternes traditionelle obligationsretlige autonomi. Nationale domstole kan ikke længere frit anvende nationale principper om kontraktmodifikation eller procesautonomi, hvis dette svækker den effektive beskyttelse, som følger af direktiv 93/13/EØF.

På baggrund af analysen må det samlet konkluderes, at urimelige kontraktvilkår i forbruger aftaler efter dansk ret i stigende omfang skal vurderes og tilsidesættes i lyset af EU-rettens krav om effektiv forbrugerbeskyttelse. EU-Domstolens praksis har medført en mere intensiv kontrol med standardvilkår og samtidig begrænset medlemsstaternes adgang til kontraktmodifikation og processuel autonomi.

Konsekvensen er, at danske domstole i stigende grad må anlægge en EU-konform fortolkning af Aftalelovens § 38 c, hvor hensynet til gennemsigtighed, strukturel balance og præventiv effekt tillægges betydelig vægt. Dermed er reguleringen af urimelige kontraktvilkår i dag ikke blot et spørgsmål om national aftaleret, men et integreret led i en bredere EU-retlig regulering af forbrugerbeskyttelsen.

9. Litteraturliste

Bøger:

Munk-Hansen, C. (2018). Retsvidenskabsteori (2. udgave). København: Djøf Forlag

Pedersen, H. V., Ørgaard, A. (2020). Almindelig kontraktret (6. udgave). København: Djøf Forlag

Neergaard, U., Nielsen, R. (2020). EU-ret (8. udgave). København: Karnov Group

Andersen, M. B. (2015). Praktisk aftaleret (4. udgave). København: Gjellerup

Domme:

C-618/10

C-415/11

C-320/24

C-26/13

BS-52204/2023-SHR

U 2024.1114 H

U 2024.1699 H

Lovgivning:

Rådets Direktiv 93/13/EØF

Lov nr. 2158 af 27. november 2021 om ændring af lov om forbrugeraftaler og lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område.

Betænkning nr. 1577 om gennemførelse af direktivet om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler.

Websider:

Sørensen, Marie Jull, *Om adgangen til at ændre urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler*,

Ugeskrift for Retsvæsen, U.2013B.383. Lokaliseret d. 7. april 2026 på:

<https://pro.karnovgroup.dk/b/documents/7000539864>